

Lagrådsremiss

Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 3 maj 2012

Beatrice Ask

Katrin Hollunger Wågner
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen lämnas förslag som har till syfte att öka rättssäkerheten och förutsebarheten för den enskilde i samband med resning.

Det föreslås att åklagaren under vissa förutsättningar ska återuppta en förundersökning när resning i brottmål aktualiseras. Kraven för att återuppta en förundersökning sänks jämfört med de krav som utvecklats i praxis. Om förundersökningen om brottet inte är avslutad ska åklagaren i stället besluta att den även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Vidare föreslås att domstolen i ett ärende om resning ska kunna förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd.

Det föreslås också att den tidigare tilltalade och målsäganden i vissa fall ska ha rätt till rättsligt biträde när resning aktualiserats. Om den tidigare tilltalade bedöms ha rätt till ett sådant biträde ska en offentlig försvarare förordnas. För målsäganden ska målsägandebiträde eller – om han eller hon är under 18 år – särskild företrädare för barn kunna förordnas.

Förslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2013.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	8
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde	9
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn	11
3	Ärendet och dess beredning	12
4	Nuvarande ordning.....	12
4.1	Inledning.....	12
4.2	Resningsgrunderna	13
4.2.1	Resningsgrunder till förmån för den tilltalade	13
4.2.2	Resningsgrunder till men för den tilltalade.....	14
4.3	Något om förfarandereglerna.....	15
4.4	Praxis för utredningsförfarandet.....	16
4.4.1	Utredningsåtgärder i syfte att utreda om det finns grund för resning.....	16
4.4.2	Olika sätt att initiera ett återupptagande av förundersökningen	17
4.4.3	Förfarandet vid en återupptagen förundersökning.....	18
4.5	Rättsligt biträde	19
4.5.1	Den tidigare tilltalade	19
4.5.2	Målsäganden.....	19
5	Utredningsförfarandet	20
5.1	Lagreglering av utredningsåtgärder	20
5.2	Förutsättningar för att vidta utredningsåtgärder	26
5.3	Utredningsåtgärder efter föreläggande av rätten	32
5.4	Förfarandet vid en återupptagen förundersökning	34
6	Rätten till rättsligt biträde.....	36
6.1	Lagreglering av rätten till rättsligt biträde	36
6.2	Former för rättsligt biträde	37
6.3	Förutsättningar för rätt till rättsligt biträde	39
6.3.1	Offentlig försvarare	39
6.3.2	Målsägandebiträde och särskild företrädare för barn.....	44
6.4	Förfarandet vid en framställan om rättsligt biträde	47
7	Kostnader i resningsförfarandet	49
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	52
9	Ekonomiska konsekvenser	53
10	Författningskommentar	54

10.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	54
10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	59
10.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebitråde	59
10.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.	61
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde (SOU 2009:98)	63
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag	70
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	76
Bilaga 4	Promemorians lagförslag	77
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna	80

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
3. lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde,
4. lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 23 kap. 5 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas fem nya paragrafer, 21 kap. 3 b och
4 a §§ samt 58 kap. 6 a, 6 b och 8 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

3 b §

En offentlig försvarare ska förordnas för en tidigare tilltalad om

1. han eller hon är i behov av försvarare med hänsyn till att åklagaren enligt 58 kap. 6 a § beslutat eller har möjlighet att besluta att återuppta en förundersökning eller att låta en pågående förundersökning även avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet, eller

2. det annars finns synnerliga skäl.

Vid bedömningen av om den tidigare tilltalade är i behov av försvarare ska rätten beakta brottets beskaffenhet, den tidigare tilltalades personliga förhållanden och vilka utredningsåtgärder som ska vidtas.

4 a §

En framställan om förordnande av en offentlig försvarare enligt 3 b § ska göras hos den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket är behörig att pröva ansökan om resning.

23 kap.

5 §¹

Skall enligt 21 kap. 3 a § offentlig försvarare utses för den misstänkte, *åligger det* undersökningsledaren att göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren *skall* också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde.

Ska enligt 21 kap. 3 a eller 3 b § en offentlig försvarare utses för den misstänkte *eller den tidigare tilltalade*, *ska* undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren *ska* också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde.

Om det inte pågår någon förundersökning ska anmälan enligt första stycket göras av åklagaren.

58 kap.

6 a §

Åklagaren *ska återuppta en förundersökning om det i en ansökan om resning åberopas eller om det på annat sätt kommer fram en omständighet eller ett bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset kan utgöra grund för resning. Förundersökningen ska dock inte återupptas om det saknas behov av utredningsåtgärder.*

Om förundersökningen inte är avslutad ska åklagaren, under de förutsättningar som anges i första stycket, i stället besluta att förundersökningen även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

6 b §

I ett ärende om resning får rätten förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd, om det enligt 6 a § finns förutsättningar att återuppta förundersökningen eller besluta att en pågående förundersökning även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

¹ Senaste lydelse 1988:610.

8 a §

Om en offentlig försvarare har förordnats enligt 21 kap. 3 b § och det inte ges in någon resningsansökan till domstol, får den tidigare tilltalade åläggas att ersätta staten för det som har betalats av allmänna medel i ersättning till försvararen.

Om en åtgärd som avses i 6 a § har vidtagits i syfte att utreda om det finns grund för resning till men för den tidigare tilltalade och det inte ges in någon resningsansökan till domstol, får den tidigare tilltalade tillerkännas ersättning av allmänna medel för sådana skäliga kostnader som avses i 31 kap. 2 §.

Frågan om ersättning för kostnader enligt första och andra styckena prövas av den domstol som enligt 4 § första stycket är behörig att pröva resningsansökan.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.
 2. Bestämmelserna i rättshjälpslagen (1996:1619) gäller fortfarande för det fall ett rättshjälpsbiträde har utsetts för en tidigare tilltalad i ett resningsförfarande före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 §¹

För en misstänkt som inte har fyllt arton år *skall* offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare *skall* förordnas, *skall* undersökningsledaren *göra anmälan om* det hos rätten.

För en misstänkt som inte har fyllt arton år *ska en* offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han *eller hon* saknar behov av försvarare. När *en* offentlig försvarare *ska* förordnas, *ska* undersökningsledaren *anmäla* det hos rätten.

För en tidigare tilltalad gäller 21 kap. 3 b § och 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

¹ Senaste lydelse 2001:152.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebitråde

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:609) om målsägandebitråde

dels att 1 och 8 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 7 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

När förundersökning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

När *en* förundersökning har inletts *eller återupptagits* ska ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebitråde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

7 a §

Om en förundersökning har återupptagits enligt 58 kap. 6 a § första stycket rättegångsbalken ska en framställan om förordnande av målsägandebitråde göras hos den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken är behörig att pröva ansökan om resning.

¹ Senaste lydelse 2001:230.

8 §²

Bestämmelserna i 31 kap. rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller annan att till staten återbetala kostnader för försvarare som enligt rättens beslut har betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader för målsägandebiträde. I mål där målsägandebiträdets uppgifter kvarstår enligt 3 § andra stycket gäller *beträffande* dessa kostnader bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om ansvar för motparts rättegångskostnader.

Bestämmelserna i 31 kap. *samt 58 kap. 8 och 8 a §§* rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller *någon* annan att till staten återbetala kostnader för försvarare som enligt rättens beslut har betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader för målsägandebiträde. I mål där målsägandebiträdets uppgifter kvarstår enligt 3 § andra stycket gäller *för* dessa kostnader bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om ansvar för motparts rättegångskostnader.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

² Senaste lydelse 1996:1644.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn

Härigenom föreskrivs att 1 och 4 §§ lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

När *det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år, skall* en särskild företrädare förordnas för barnet om

När *en förundersökning har inletts eller återupptagits i fråga om ett brott som kan leda till fängelse och har begåtts mot någon som är under 18 år, ska* en särskild företrädare förordnas för barnet om

1. en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet, eller
2. det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt.

En särskild företrädare *skall* inte förordnas om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller *annars* särskilda skäl talar mot det.

En särskild företrädare *ska* inte förordnas om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller särskilda skäl *annars* talar mot det.

4 §

En ansökan om förordnande enligt 1 eller 2 § görs av åklagaren hos tingsrätten.

Om en förundersökning har återupptagits enligt 58 kap. 6 a § första stycket rättegångsbalken ska ansökan göras hos den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken är behörig att pröva ansökan om resning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2013.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 7 maj 2009 att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas samt överväga hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål bör vara utformat (dir. 2009:35).

Utredningen, som antog namnet Förundersökningsutredningen (Ju 2009:07), överlämnade den 12 januari 2010 delbetänkandet Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde (SOU 2009:98). En sammanfattning av delbetänkandet finns i *bilaga 1* och utredningens lagförslag finns i *bilaga 2*.

Delbetänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2010/260/Å).

Inom Justitiedepartementet har det därefter utarbetats en kompletterande promemoria som behandlar frågor om kostnader i resningsförfarandet, tidpunkt för förordnande av biträde för målsäganden och hos vilken domstol en ansökan om särskild företrädare för barn ska göras. Promemorian har remissbehandlats. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 4*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2010/260/Å).

I denna lagrådsremiss behandlas förslagen i delbetänkandet och promemorian.

4 Nuvarande ordning

4.1 Inledning

När tiden för överklagande av en brottmålsdom som har meddelats av en tingsrätt eller en hovrätt har gått ut utan att det förts talan mot domen vinner den laga kraft. Domar av Högsta domstolen vinner laga kraft omedelbart. Att en dom vinner laga kraft innebär att den inte längre kan överklagas och att den kan verkställas. Vidare kan den fråga som har avgjorts genom en dom som vunnit laga kraft i princip inte bli föremål för en ny rättegång. Detta uttrycks på så sätt att domen har rättskraft. Principen om att en dom som vunnit laga kraft är orubblig – orubblighetsprincipen – kommer för brottmålsdomars del till uttryck i 30 kap. 9 § rättegångsbalken (RB). Principen beskrivs närmare i avsnitt 5.2.

Orubblighetsprincipen är dock inte undantagslös. En ny prövning av domen kan komma till stånd om domstolen beviljar resning, beslutar om återställande av försutten tid eller bifaller en klagan över domvilla. Dessa s.k. särskilda (extraordinära) rättsmedel, vilka aktualiseras när en dom som vunnit laga kraft framstår som felaktig av något skäl eller när tiden för överklagande försuttit, kan sägas utgöra den sista rättssäkerhetsgarantin.

4.2 Resningsgrunderna

4.2.1 Resningsgrunder till förmån för den tilltalade

I 58 kap. 2 § RB anges grunderna för resning till förmån för den tilltalade. Paragrafen är indelad i fem punkter.

Resningsgrunderna i de två första punkterna avser allvarliga brister med avseende på rättegångens objektivitet. Enligt den första punkten kan resning beviljas om någon ledamot av rätten, där anställd tjänsteman eller åklagaren med avseende på målet har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse eller om något brott som har avseende på målet ligger ombud, ställföreträdare eller försvarare till last samt brottet eller tjänsteförseelsen kan antas ha inverkat på målets utgång. Enligt den andra punkten kan resning beviljas om någon lagfaren domare eller åklagaren har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång.

Den tredje punkten tar sikte på situationer då det visar sig att ett bevis som tidigare åberopats saknar bevisvärde. I bestämmelsen föreskrivs att resning får beviljas om någon skriftlig handling som åberopats till bevis har varit falsk eller om ett vittne, en sakkunnig eller en tolk har avgett falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antas ha inverkat på utgången.

Den praktiskt mest betydelsefulla resningsgrunden finns i den fjärde punkten. Där regleras förutsättningarna för resning på grund av nya omständigheter eller bevis. Punkten innehåller vad som brukar kallas huvudregeln och tilläggsregeln.

Enligt huvudregeln får resning beviljas om någon omständighet eller något bevis som inte tidigare har lagts fram åberopas och omständigheten eller beviset sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikännts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats.

Tilläggsregeln kräver, i likhet med huvudregeln, att nya omständigheter eller bevis som inte tidigare lagts fram åberopas. Dessutom uppställs som förutsättning för att resning ska beviljas att det med hänsyn till vad som åberopas och i övrigt förekommer finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har begått det brott för vilket han dömts. Något krav på att det nya materialet om det lagts fram tidigare sannolikt skulle lett till en annan utgång uppställs däremot inte. Enligt förarbetena är syftet med bestämmelsen att möjliggöra resning vid en lägre sannolikhetsgrad än enligt huvudregeln, nämligen redan när det nya materialet är ägnat att framkalla tvivel om den tilltalades skuld till brottet. Lagtextens hänvisning till vad ”i övrigt förekommer” torde innebära att det krävs att det föreligger särskilda omständigheter för att synnerliga skäl ska anses föreligga. Sådana omständigheter kan vara att det i domstolarna förekommit skiljaktiga meningar eller att det är fråga om ett grovt brott (prop. 1939 nr 307 s. 28, Lars Welamson och Johan Munck, Processen i hovrätt och Högsta domstolen, Rättegång VI, 2011, s. 203, och Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006, s. 89).

Att de omständigheter eller bevis som åberopas inte ska ha lagts fram tidigare kallas för nyhetskravet. Nyhetskravet anses uppfyllt såväl då de

åberopade omständigheterna eller bevisen för dessa är helt nya som då nya bevis åberopas avseende redan framlagda omständigheter (a. prop. s. 19). Med omständighet torde avses ett rättsfaktum eller en del av ett sådant och med bevis avses såväl ett nytt bevismedel som nya bevis- eller hjälpfakta (Lars Welamson och Johan Munck, s. 196 f.).

I den femte punkten finns en resningsgrund som avser brister i rättstillämpningen. Resning får enligt bestämmelsen beviljas om den rättstillämpning som ligger till grund för domen uppenbart strider mot lag. För att rekvisitet uppenbart ska anses uppfyllt krävs att rättstillämpningen klart och oemotsägligt framstår som oriktig (bet. 1939:LU1 nr 46 s. 18).

För ansökan om resning till förmån för den tilltalade finns inga tidsfrister.

4.2.2 Resningsgrunder till men för den tilltalade

Resningsgrunderna till men för den tilltalade anges i två punkter i 58 kap. 3 § första stycket RB.

Enligt den första punkten får resning beviljas om det funnits något sådant förhållande som avses i 58 kap. 2 § 1 eller 3 RB och detta kan antas ha medverkat till att den tilltalade frikänts eller till att brottet hänförts under en väsentligt mildare straffbestämmelse än den som borde ha tillämpats. Resningsgrunderna som avses är således brottsligt förfarande av domare m.fl. samt falsk bevisning (se närmare avsnitt 4.2.1).

Av den andra punkten framgår att resning till men för den tilltalade i vissa fall även kan grundas på nya omständigheter eller bevis. Jämfört med motsvarande resningsgrund till förmån för den tilltalade har dock bestämmelsens räckvidd begränsats till de något grövre brotten. Det krävs nämligen att det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år. Dessutom gäller att det nya materialet som lagts fram sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet eller till att det hänförts under en väsentligt strängare straffbestämmelse än den som tillämpats. För resning på denna grund krävs även att sökanden, till skillnad mot när ansökan gäller resning till förmån för den tilltalade, haft giltig ursäkt att inte tidigare i målet åberopa omständigheten eller beviset. Detta framgår av 58 kap. 3 § andra stycket RB.

Den s.k. tilläggsregeln som gäller vid resning till förmån för den tilltalade och som vidgar resningsmöjligheten vid åberopande av nya omständigheter och bevis har ingen motsvarighet vid resning till nackdel för den tilltalade. Vidare saknas en resningsgrund motsvarande den som anges i femte punkten i 58 kap. 2 § RB, nämligen att resning får beviljas om domen grundats på en uppenbart oriktig rättstillämpning. Det innebär att inte ens beträffande de allra grövsta brotten kan resning ske till nackdel för en tilltalad som frikänts eller kommit för lindrigt undan på grund av en uppenbart lagstridig rättstillämpning. Inte heller andra punkten i 58 kap. 2 § RB som gäller resning på grund av jäv har någon motsvarighet vid resning till nackdel för den tilltalade.

Att lagens resningsförutsättningar har getts en delvis olikartad utformning beroende på om det är fråga om resning till förmån eller till men för den tilltalade beror på att intresset av att orubblighetsprincipen upprätthålls inte framträder lika starkt i alla situationer. Det har således ansetts

viktigare för samhället att den oskyldige inte döms för brott än att den skyldige inte går fri från straff. För att upprätthålla allmänhetens förtroende för straffrättskipningen finns det därför större möjligheter att ansöka om resning till den tilltalades förmån än till dennes nackdel (jfr bet. 1939:LU1 nr 46 s. 6–7). Detta har också kommit till uttryck i bestämmelserna om frister för ansökan om resning. Till skillnad mot när resningsansökan gäller till förmån för den tilltalade kan resning till dennes nackdel inte sökas under obegränsad tid. I 58 kap. 4 § andra stycket RB föreskrivs att sådan ansökan ska göras inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningen grundas på.

4.3 Något om förfarandereglerna

Enligt 58 kap. 4 § första stycket RB ska den som vill ansöka om resning göra detta hos hovrätten, om domen meddelats av tingsrätt, och i annat fall hos Högsta domstolen. En resningsansökan ska alltså prövas av instansen närmast över den som meddelat den dom som vunnit laga kraft med undantag för Högsta domstolens egna avgöranden.

Behörig att söka resning är normalt den som fört eller ägt föra talan med ställning som part i målet. Även målsäganden har alltså rätt att i vissa fall ansöka om resning (jfr 20 kap. 8 § RB). Riksåklagaren är den enda allmänna åklagare som är behörig sökande när resning i mål om allmänt åtal ska sökas i Högsta domstolen. En ansökan om resning till hovrätt kan göras av annan åklagare.

Av 58 kap. 4 § första stycket RB framgår att ansökan om resning måste vara skriftlig. Vad ansökan ska innehålla regleras i 58 kap. 5 § RB.

Närmare bestämmelser om handläggningen finns i 58 kap. 6 § RB. Om det föreligger hinder mot att ta upp en ansökan, t.ex. för att sökanden inte är behörig att väcka frågan om resning, kan den omedelbart avvisas. En ansökan som tas upp till prövning får avslås omedelbart om den är ogrundad. För att resning ska beviljas krävs däremot i regel att motparten har förelagts att ge in en skriftlig förklaring (svarsskrift). Om det är åklagaren som ansökt om resning till den tilltalades förmån anses dock resning få beviljas utan att den tilltalade hörts (Lars Welamson och Johan Munck, *Processen i hovrätt och Högsta domstolen, Rättegång VI*, 2011, s. 211). I fråga om vem som är motpart gäller i huvudsak detsamma som för överklagande. Har målsäganden biträtt åtalet ska resningsansökan riktas mot både åklagaren och målsäganden (Thorsten Cars, *Om resning i rättegångsmål*, 1959, s. 129).

Att resning beviljas avseende en dom som vunnit laga kraft innebär inte att domen undanröjs. Däremot hindrar inte längre domens rättskraft att målet tas upp till fortsatt prövning. Den domstol som beviljar resning ska enligt huvudregeln i 58 kap. 7 § första stycket första meningen RB förordna att målet ska tas upp av den domstol som sist dömt i målet. Paragrafen innehåller även en undantagsregel i första stycket andra meningen. Den innebär att vid resning till förmån för den tilltalade den domstol som prövar resningsansökan omedelbart får ändra domen om saken är uppenbar.

Frågan om ansvaret för de kostnader som uppstått i resningsärendet regleras i 58 kap. 8 § RB. Om en resningsansökan avvisas eller avslås får

sökanden åläggas att ersätta motparten eller, om åklagaren är motpart, staten kostnaderna i resningsärendet. Har resning sökts av åklagaren får kostnaderna utgå av allmänna medel. Beviljas resning ska kostnadsfrågan prövas i samband med att målet tas upp på nytt.

4.4 Praxis för utredningsförfarandet

4.4.1 Utredningsåtgärder i syfte att utreda om det finns grund för resning

Bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda vilar på den som söker resning. Den som förfogar över det allmännas utredningsresurser är dock åklagaren. Oavsett om det rör sig om resning till förmån eller till men för den tilltalade kan åklagaren därför behöva vidta utredningsåtgärder.

Det saknas regler som styr åklagarens möjlighet att vidta kompletterande utredningsåtgärder i syfte att angripa en dom som vunnit laga kraft. De bestämmelser som finns i rättegångsbalken om komplettering av förundersökningen efter åtals väckande (23 kap. 23 §) eller efter föreläggande av rätten (t.ex. 45 kap. 11 § och 46 kap. 12 §) är inte tillämpliga i en resningssituation och några motsvarande bestämmelser finns inte i 58 kap. RB. Det finns alltså inget uttryckligt stöd för åklagaren att återuppta eller komplettera en förundersökning i samband med att en fråga om resning aktualiseras.

Av orubblighetsprincipen följer att den förundersökning som har föregått lagföringen är definitivt avslutad. Att domen vunnit laga kraft och att det saknas uttryckliga bestämmelser som tar sikte på utredningsåtgärder i resningssammanhang utgör dock enligt praxis inte hinder mot att åklagaren beslutar att återuppta förundersökningen om skäl för det föreligger. Detta är dessutom en förutsättning för att åklagaren lagligen ska kunna vidta utredningsåtgärder i samband med att en fråga om resning kommer upp (jfr JO 2000/01 s. 74 och JO 2002/03 s. 124). I de fall kompletterande utredningsåtgärder har behövt vidtas i sådana situationer har det i Högsta domstolens och riksåklagarens praxis förekommit en analog tillämpning av de nyss nämnda bestämmelserna i rättegångsbalken.

Riksdagens ombudsmän (JO) har i ett par ärenden (JO 2000/01 s. 69 och JO 2002/03 s. 116) uttalat att det krävs mycket starka skäl för att man ska vidta utredningsåtgärder som syftar till att angripa en dom som vunnit laga kraft. I ett av dessa (det sistnämnda), som gällde resning till men för den tilltalade, påpekade JO att åklagaren som en följd av orubblighetsprincipen har befogad anledning att vidta utredningsåtgärder i syfte att angripa en sådan dom endast om denne har fått kännedom om tidigare inte kända förhållanden som har sådan tyngd att det – trots den stora restriktivitet som gäller i fråga om beviljande av resning till men för den tilltalade – finns skäl att aktualisera resningsfrågan. Att inleda en utredning om ett brott som omfattas av en tidigare doms rättskraft för att undersöka om det går att finna några nya omständigheter eller bevis som skulle kunna läggas till grund för en resningsansökan är således enligt JO inte förenligt med orubblighetsprincipen. Som en sammanfattande synpunkt uttalade JO att det inte kan anses stå i överensstämmelse med gäl-

lande rätt att återuppta en förundersökning i avsikt att få till stånd ett beslut om resning till men för den tilltalade om det inte redan från början föreligger ett välgrundat antagande att utredningen kommer att resultera i att resning beviljas. En utredning som företas utan att denna förutsättning är uppfylld står enligt JO i strid inte bara med respekten för den tilltalades rättssäkerhet och hänsynen till målsägande, vittnen, sakkunniga och andra berörda personer utan också med intresset av att samhällets brottsutredande resurser inte tas i anspråk i onödan.

I ett senare ärende (JO 2007/08 s. 87) har JO tillagt att det finns anledning att skilja mellan resning till nackdel och resning till förmån för den tilltalade. Eftersom möjligheterna till resning är betydligt större i det senare fallet kan det oftare finnas anledning att återuppta en förundersökning när det blir fråga om resning till en tilltalads förmån. JO anförde också att en förundersökning inte bör återupptas med mindre än att de nya uppgifterna är sådana att de – om de bekräftas – bör kunna föranleda att resning beviljas. Hänsyn måste då tas till de mer vidsträckta möjligheter till resning som tilläggsregeln ger.

Riksåklagarens rättstillämpning när det gäller förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning har påverkats av JO:s uttalanden. Från att ha varit generös med att återuppta förundersökningar i sådant syfte blev riksåklagaren efter uttalandena i JO 2002/03 s. 116 i stället mycket återhållsam. Riksåklagarens praxis har efter JO 2007/08 s. 87 återgått till en mer generös hållning, om än inte lika generös som före det förstnämnda ärendet.

När det gäller förutsättningarna för att återuppta en förundersökning är riksåklagarens rådande tolkning av rättsläget följande. Förundersökningen ska återupptas om det framkommer nya omständigheter eller bevis som på objektiva grunder ger sådan anledning att hysa tvivel om en hovrättsdoms riktighet att resning bör kunna beviljas om en kompletterande utredning bekräftar innehållet i det nya materialet. Vid bedömningen ska även tilläggsregeln beaktas med innebörd att kraven för att bevilja resning till förmån för den tilltalade i vissa fall är lägre än annars.

4.4.2 Olika sätt att initiera ett återupptagande av förundersökningen

När det gäller resningsförfaranden mot domar som vunnit laga kraft och meddelats av en hovrätt eller Högsta domstolen kan frågan om återupptagande av förundersökningen inför eller i samband med en resningsansökan i princip initieras hos riksåklagaren på tre sätt.

Till att börja med kan en enskild person, innan någon ansökan om resning lämnats in till Högsta domstolen, i en framställning direkt till riksåklagaren begära att förundersökningen ska återupptas. Detta är den vanligaste situationen; under perioden juli 2007 t.o.m. augusti 2009 fick riksåklagaren in cirka 70 sådana framställningar. Det är dock mycket ovanligt att en sådan framställning leder till att förundersökningen återupptas.

En begäran från en enskild person om utredningsåtgärder kan även framställas i en ansökan om resning som ges in till Högsta domstolen. I de fall Högsta domstolen begär en skriftlig förklaring av riksåklagaren i

resningsärendet – vilket har skett i omkring 15 ärenden per år under den ovan angivna tidsperioden – får denne anledning att ta ställning till om förundersökningen bör återupptas. Riksåklagaren har endast i ett litet antal av dessa fall beslutat att återuppta förundersökningen. Anser Högsta domstolen att utredningsåtgärder ändå bör vidtas har det förekommit att domstolen med analog tillämpning av bl.a. 45 kap. 11 § RB förordnat att riksåklagaren ska komplettera utredningen på visst sätt, varefter denne återupptagit förundersökningen och vidtagit de begärda utredningsåtgärderna. Sådana förelägganden är emellertid sällsynta; under perioden juli 2007 t.o.m. december 2009 har det bara rört sig om ett fåtal fall. I sammanhanget kan nämnas att det till Högsta domstolen årligen ges in hundratals resningsansökningar.

Slutligen kan riksåklagaren på eget initiativ besluta att förundersökningen ska återupptas. Ett sådant beslut kan vara föranlett t.ex. av synpunkter från en lokal åklagare om att en dom kan vara felaktig.

Tillvägagångssätten att initiera ett återupptagande av en förundersökning är desamma när det gäller tingsrättsdomar som vunnit laga kraft. Om domen är meddelad av tingsrätt är det dock hovrätt som handlägger resningsärendet och eventuellt begär skriftlig förklaring av motparten (58 kap. 4 § första stycket RB). I dessa fall är det i första hand den lokala åklagaren som är behörig att företräda Åklagarmyndigheten i resningsärendet liksom att handlägga framställningar om utredningsåtgärder som kommer direkt från enskilda. Detsamma gäller när det är fråga om att på eget initiativ inleda en utredning när det på annat sätt framkommer att en dom kan vara materiellt felaktig. Att även riksåklagaren kan vara behörig i dessa fall följer av 7 kap. 5 § RB.

4.4.3 Förfarandet vid en återupptagen förundersökning

Om en förundersökning återupptas i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning tillämpas enligt praxis 23 kap. RB på förfarandet i den utsträckning det är möjligt.

I det ordinära förfarandet avslutas en förundersökning antingen genom att den läggs ned eller genom beslut i åtalsfrågan. Åtal får inte beslutas innan s.k. slutdelgivning skett enligt 23 kap. 18 § första stycket RB. Om kompletterande utredningsåtgärder vidtas under en pågående process efter det att åtal väckts avslutas dessa åtgärder med att den åtalade slutdelges det nya materialet eller att åtalet läggs ned. Det finns inte någon rätt att få del av det fullständiga utredningsmaterialet vid nedlagda förundersökningar.

En förundersökning som återupptagits i syfte att utreda om det finns grund för resning avslutas genom att åklagaren fattar någon form av beslut. Det kan vara beslut om att lägga ned förundersökningen igen eller beslut i frågan om resning ska sökas eller inte. När en sådan förundersökning är avslutad förefaller riksåklagarens praxis innebära att den tidigare tilltalade ska få del av det nya utredningsmaterialet i vart fall om det har hållits formella förhör under den återupptagna förundersökningen. Om resning inte söks brukar riksåklagaren ange skälet för det. Härigenom ges den enskilde bättre möjligheter att bedöma om han eller hon själv bör ansöka om resning.

4.5 Rättsligt biträde

4.5.1 Den tidigare tilltalade

Den som misstänks för brott har en ovillkorlig rätt att anlita en försvarare. I första hand ankommer det på den misstänkte att själv sörja för sitt försvar och utse försvarare. I vissa fall har en misstänkt rätt till en offentlig försvarare. Syftet med offentliga försvarare är att skapa garantier för rättsligt bistånd när sådant bistånd behövs även för de misstänkta som inte själva anlitat försvarare (prop. 1983/84:23 s. 13).

Förutsättningarna för att få en offentlig försvarare i det ordinarie förundersöknings- och brottmålsförfarandet regleras i 21 kap. 3 a § RB. För det fall den misstänkte är under 18 år finns en särskild bestämmelse i 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Dessa bestämmelser är emellertid inte tillämpliga i en resningsprocess och några motsvarande regler som tar sikte på resningsförfarandet finns inte. Ett förordnande av en offentlig försvarare i det tidigare brottmålet gäller inte heller i ett senare förfarande avseende resning och enligt praxis kan en offentlig försvarare inte förordnas i ett sådant ärende (NJA 1980 s. 416). Om däremot brottmålet tas upp på nytt därför att resning beviljas kan en offentlig försvarare förordnas att biträda den tilltalade i det nya målet. I fråga om handläggningen av det återupptagna brottmålet tillämpas nämligen i stort sett de allmänna reglerna om målsbehandling i den instans där målet tas upp. Likaså torde ett tidigare meddelat förordnande komma att återupplivas, dvs. en offentlig försvarare behöver inte förordnas på nytt (Peter Fitger, Rättegångsbalken, 7:e avd.:6 och Thorsten Cars, Om resning i rättegångsmål, 1959, s. 262 och 276).

En tidigare tilltalad som har behov av rättsligt biträde i ett resningsförfarande kan emellertid beviljas rättshjälp om de allmänna förutsättningarna i rättshjälplagen (1996:1619) är uppfyllda. Praxis på området är dock restriktiv och det krävs särskilda skäl för att rättshjälp ska beviljas när den rättsliga angelägenheten avser resning (se t.ex. Rättshjälpsnämndens beslut den 30 mars 2009, dnr. Ö 016-2009). Justitiekanslern (JK), som har klagorätt i rättshjälpsärenden, har också intagit en restriktiv hållning i frågan. JK:s uppfattning synes vara att det i fall då Högsta domstolen beslutar att inhämta yttrande från riksåklagaren i anledning av en resningsansökan finns ett större utrymme att bevilja rättshjälp än annars (se t.ex. yttrande till Högsta domstolen den 18 maj 2009, dnr 3204-09-101 [domstolens mål nr Ö 2125-09]).

Högsta domstolen har vid några tillfällen, bl.a. i det nyss nämnda ärendet, beslutat att bevilja rättshjälp när angelägenheten avsett resning.

4.5.2 Målsäganden

Målsägandebiträde

Bestämmelser om målsägandebiträde finns i lagen (1988:609) om målsägandebiträde. Förutsättningarna för att målsägandebiträde ska förordnas anges i 1 §. Förutom möjligheten för en målsägande att få sina intressen tillvaratagna genom ett målsägandebiträde har åklagaren en relativt

långtgående skyldighet att föra målsägandens talan (22 kap. 2 § RB). Om förhållandena i det enskilda fallet inte motiverar att målsägandebiträde förordnas och inte heller åklagaren kan bistå målsäganden finns i det ordinära förfarandet också möjlighet till rättshjälp enligt 7 § första stycket rättshjälpslagen (1996:1619).

Liksom reglerna om offentlig försvarare, tar bestämmelserna om målsägandebiträde sikte på den ordinära förundersöknings- och brottmålsprocessen. Det finns alltså inte heller för målsägandens del någon författningsreglerad rätt till rättsligt biträde i samband med en resningsprocess. I praxis har det däremot förekommit att målsäganden fått ett målsägandebiträde utsett i en sådan situation (NJA 2002 s. 439). Möjligheten att förordna rättshjälpsbiträde för målsäganden enligt 7 § första stycket rättshjälpslagen gäller även i ett resningsförfarande.

Särskild företrädare för barn

För brottsoffer under 18 år ska i den ordinära processen under vissa förutsättningar förordnas en särskild företrädare för barn. Förutsättningarna anges i 1 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn. Huruvida en särskild företrädare för barn kan förordnas i samband med ett resningsförfarande är oklart eftersom det saknas bestämmelser, förarbetsuttalanden och praxis på området.

5 Utredningsförfarandet

5.1 Lagreglering av utredningsåtgärder

Regeringens förslag: Det ska i lag anges att åklagaren under vissa förutsättningar ska återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning. Om förundersökningen om brottet ännu inte är avslutad ska åklagaren i stället besluta att den pågående förundersökningen även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon möjlighet för åklagaren att i syfte att utreda om det finns grund för resning vidta utredningsåtgärder av brottsutredande karaktär utanför förundersökningsinstitutet.

Utredningens förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Av dem som har uttalat sig i denna del tillstyrker flertalet, bl.a. *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Göteborgs tingsrätt*, *Västmanlands tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Åklagarmyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, utredningens förslag och bedömning. *Högsta domstolens ledamöter* ifrågasätter om inte regleringen bör ges en fakultativ utformning i stället för att ålägga åklagaren en skyldighet att i vissa fall återuppta förundersökningen. *Juridiska*

fakultetsnämnden vid Stockholms universitet är kritisk till att utredningen inte har fått ta ett vidare grepp om resningsfrågan och kan därför varken avstyrka eller tillstyrka några av utredningens förslag; fakultetsnämnden är dock positiv till att möjligheten att återuppta en förundersökning lagregleras. *Sveriges advokatsamfund* tillstyrker utredningens förslag och bedömning men framför, liksom fakultetsnämnden, önskemål om en mer genomgripande översyn av resningsreglerna. Inom ramen för ett sådant vidare grepp bör enligt fakultetsnämnden och advokatsamfundet bl.a. frågan om att inrätta ett särskilt organ för prövning av sökandens begäran om utredningsåtgärder övervägas. *Högsta domstolens ledamöter, JO och Brottsofferjourenas Riksförbund* framför liknande synpunkter.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Bör förutsättningarna för att vidta utredningsåtgärder i syfte att utreda om det finns grund för resning lagregleras?

Som framgår av föregående avsnitt finns det inte någon rättslig reglering som uttryckligen tar sikte på utredningsåtgärder i resningssammanhang. Det förfarande som kommit att tillämpas har vuxit fram ur riksåklagarens och Högsta domstolens praxis.

Till skillnad från vad som gäller i den ordinarie brottmålsprocessen, där åklagaren har bevisbördan, ligger bevisbördan i resningsärenden på sökanden. Det är således den som begär resning som har att bevisa att förutsättningarna för resning är uppfyllda. Eftersom resningsinstitutet är ett undantag från den för rättsordningens stabilitet grundläggande orubblighetsprincipen (se närmare avsnitt 5.2), ställer lagen upp höga krav för att resning ska beviljas. Även praxis är restriktiv.

För en enskild som ska visa att det finns resningsskäl kan det många gånger vara svårt att få fram den nödvändiga utredningen. Han eller hon är därför ofta beroende av att åklagaren, som förfogar över det allmännas utredningsresurser, bidrar med dessa. Som huvudregel föreligger dock inte någon skyldighet och oftast inte heller någon laglig möjlighet för åklagare och polis att bistå enskilda dömda med utredningsåtgärder efter att en dom vunnit laga kraft (JO 2000/01 s. 74). Detta följer av att förundersökningen i och med att domen vunnit laga kraft är avslutad och att utrymmet för att vidta utredningsåtgärder utanför en förundersökning är mycket begränsat (JO dnr 3251-1993, JO 1997/98 s. 100 ff. och JO 2000/01 s. 73 f.).

Att det saknas en uttrycklig reglering om utredningsförfarandet i resningssammanhang kan medföra svårigheter för den enskilde att avgöra om han eller hon kan få del av det allmännas utredningsresurser. Utredningen har mot den bakgrunden föreslagit att förutsättningarna för att vidta åtgärder i syfte att utreda om det finns grund för resning ska lagregleras. Ingen remissinstans har haft något att invända mot förslaget.

Genom att lagreglera förutsättningarna för att vidta sådana utredningsåtgärder skapas enligt regeringen klarhet och förutsebarhet om när de kan begäras. Eftersom det är den resningssökande som har bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda och åklagaren som har tillgång till utredningsresurserna är detta särskilt viktigt när en ansökan om resning gäller till den tidigare tilltalades förmån. Även vid resning till nack-

del för den tidigare tilltalade talar rättssäkerhetsskäl för att det i lag bör framgå i vilka situationer åklagaren ska kunna återuppta förundersökningen och vidta utredningsåtgärder i syfte antingen att få en frikänd person dömd för brottet eller att få ett brott som någon dömts för hänfört under en väsentligt strängare straffbestämmelse. För den enskilde blir det tydligare i vilka situationer sådana utredningsåtgärder kan komma att vidtas. Den åklagare som har att ta ställning till en fråga om utredningsåtgärder får samtidigt stöd i lag för sitt beslutsfattande. Detta bör leda till en större enhetlighet i fråga om i vilka situationer förundersökningar ska återupptas i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning.

Mot den angivna bakgrunden ansluter regeringen sig till utredningens förslag att i lag reglera förutsättningarna för att vidta utredningsåtgärder i syfte att utreda om det finns grund för resning.

Bör utredningsförfarandet äga rum inom ramen för en förundersökning?

När det gäller regleringens närmare utformning är en central fråga om utredningsförfarandet endast bör äga rum inom ramen för en förundersökning eller om det bör finnas möjlighet att vidta utredningsåtgärder även utanför detta institut.

Som framgår av avsnitt 4.4.1 är den rådande uppfattningen att utredningsåtgärder som syftar till att angripa en dom som vunnit laga kraft i princip inte får vidtas utanför ramen för en förundersökning. Det begränsade utrymmet för detta motiveras av att förundersökningsreglerna innehåller viktiga rättssäkerhetsgarantier. Att en förundersökning inleds och brottsutredande åtgärder därefter vidtas inom ramen för denna medför nämligen inte bara skyldigheter för den enskilde utan även att förfarandet omgärdas av bestämmelser som avser att garantera hans eller hennes rättssäkerhet. Exempelvis har den misstänkte rätt att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, få ta del av vad som förekommit vid förundersökningen och att begära kompletteringar av utredningen (23 kap. 18 § första stycket RB). Andra bestämmelser i regleringen av förundersökningsförfarandet som är betydelsefulla i detta sammanhang är bestämmelserna om förhör i 23 kap. 6–13 §§ RB. Skyldigheten att medverka i förhör är en ingripande förpliktelse för den enskilde och genom förhørsbestämmelserna skapas garantier för den enskildes rättssäkerhet. Förhör i brottsutredande syfte anses därför i princip inte kunna hållas utom en förundersökning. Av rättssäkerhetsskäl vidtas i princip inte heller andra utredningsåtgärder utanför förundersökningens ram. Det torde rentav vara uteslutet för åklagaren att utom förundersökningen företa faktiska utredningsåtgärder, som t.ex. att besluta om teknisk undersökning. Detsamma gäller beslut om inhämtande av rättsintyg (Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006, s. 92 och prop. 2004/05:64 s. 25).

Med hänsyn till att utrymmet för att vidta utredningsåtgärder utanför en förundersökning enligt praxis är så begränsat är den rådande uppfattningen att åklagaren måste återuppta förundersökningen för att lagligen kunna vidta utredningsåtgärder i syfte att utreda om det finns grund för resning (se närmare avsnitt 4.4.1). För att utredningsförfarandet efter dom som vunnit laga kraft ska genomsyras av de rättssäkerhetsgarantier

som bestämmelserna om förundersökning innehåller har utredningen föreslagit att denna praxis ska kodifieras. Samma skäl motiverar enligt utredningen att det inte bör införas någon lagreglerad rätt för åklagaren att i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning vidta vissa åtgärder av brottsutredande karaktär utanför förundersökningsinstitutet. Remissinstanserna har lämnat både förslaget och bedömningen utan invändningar.

Det finns anledning att göra skillnad mellan åtgärder som är av brottsutredande karaktär – t.ex. att hålla förhör, besluta om teknisk undersökning och inhämta rättsintyg – och utredningsverksamhet som inte är av sådan karaktär.

Till den förstnämnda typen av utredningsåtgärder, dvs. åtgärder av brottsutredande karaktär, är det som framgår ovan kopplat flera rättssäkerhetsgarantier. Det främsta skälet till att åtgärder av brottsutredande karaktär i syfte att utreda om det finns grund för resning bör vidtas inom ramen för en förundersökning är enligt regeringens mening att åtgärderna därmed omgärdas av dessa garantier. Även *JO*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Göteborgs tingsrätt* och *Ekobrottsmyndigheten* har framhållit vikten av detta. Detta är också den ordning som har utarbetats i praxis.

Å andra sidan skulle en lagreglerad rätt för åklagaren att vidta vissa enstaka utredningsåtgärder av brottsutredande karaktär utanför förundersökningsinstitutet kunna skapa bättre förutsättningar att fatta välgrundade beslut i frågan om förundersökningen ska återupptas. En dömd person som avser att ansöka om resning skulle då också i ett tidigare skede kunna påkalla åklagarens hjälp med att vidta vissa utredningsåtgärder och därmed i mindre utsträckning än enligt nuvarande ordning bli hänvisad till att själv säkra bevisning med risken att bevisningen senare kan komma att ifrågasättas. Vidare kan antas att antalet resningsansökningar som ges in till domstol skulle minska eftersom det i ett tidigare skede kan komma att stå klart att en ansökan inte skulle komma att bifallas.

En ordning där åklagaren ges rätt att utanför en förundersöknings ram vidta vissa brottsutredande åtgärder skulle emellertid innebära att ett helt nytt institut införs i svensk straffprocessrätt. En på rättssäkerhetsskäl grundad ordning riskerar därmed att luckras upp. Konsekvenserna av detta är svåra att överblicka. Klart är dock att ett sådant institut skulle behöva kompletteras med ett antal ytterligare regler för att tillgodose kraven på rättssäkerhet i samband med de vidtagna utredningsåtgärderna.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen att det inte är lämpligt att brottsutredande åtgärder i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning vidtas utanför ramen för en förundersökning. Det saknas således tillräckliga skäl för att ändra den ordning som utvecklats i praxis. På sätt utredningen föreslagit bör därför sådana åtgärder även i fortsättningen vidtas inom ramen för en återupptagen förundersökning. Den föreslagna ordningen utgör i detta avseende en kodifiering av nuvarande praxis.

All utredningsverksamhet utanför förundersökningsinstitutets ram är emellertid inte otillåten. I det ordinära förfarandet kan under vissa förutsättningar utredningsåtgärder som inte har karaktär av brottsutredning vidtas inom ramen för en s.k. förutredning. Förutredningen, som är ett oreglerat förstadium till en förundersökning, brukar beskrivas som vissa

punktvisa åtgärder som vidtas för att berika beslutsunderlaget i frågan om en förundersökning ska inledas eller inte. Det rör sig då om en begränsad komplettering av kända eller påstådda förhållanden i ett bestämt syfte (DsJu 1979:15 s. 38 och SOU 1992:61 s. 272). Ett exempel är att en anmälan om mordbrand behöver kompletteras genom en kontroll av att det verkligen har förekommit en brand. För att belysa de förhållanden som tas upp i anmälan kan det även finnas behov av att komplettera underlaget med skriftligt material, som t.ex. originalet av ett avtal eller registerutdrag som styrker olika personers behörighet. Enligt JO är det inom ramen för en förutredning även tillåtet att be målsäganden eller annan anmälare att lämna kompletterande muntliga uppgifter i de avseenden som bedöms relevanta för sammanhanget, förutsatt att det sker i syfte att komplettera anmälan eller konkretisera påståendena i denna. Utredningsåtgärder som har karaktär av brottsutredning får emellertid aldrig förekomma inom en förutredning. Således får en förutredning under inga förhållanden sträcka sig längre än vad som krävs för att förundersökningsledaren ska kunna ta ställning till frågan om förundersökning ska inledas eller inte (JO 1997/98 s. 104).

Den kompletterande utredningen som vidtas inom en förutredning sker alltså inom mycket snäva ramar och är till sin karaktär inte brottsutredande. Åtgärder av motsvarande art bör även kunna vidtas i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning utanför en förundersöknings ram. Detta sker också redan i praxis. Exempelvis bör åklagaren kunna begära in kopior av domen och förundersökningsprotokollet från den tidigare brottmålsprocessen. Vidare bör åklagaren kunna vidta åtgärder som närmast får betraktas som kompletteringar av det befintliga materialet, t.ex. begära förtydligande från den sökande angående uppgifter i en ansökan om resning eller i en framställan om utredningsåtgärder som riktas direkt till åklagaren.

Sammantaget är regeringens bedömning att det inte bör införas någon möjlighet att vidta utredningsåtgärder av brottsutredande karaktär i syfte att utreda om det finns grund för resning utanför ramen för en förundersökning. Däremot får åtgärder som inte är brottsutredande vidtas utanför denna ram.

Bör åklagaren ges en möjlighet eller en skyldighet att återuppta förundersökningen?

När det gäller regleringens närmare utformning har *Högsta domstolens ledamöter* väckt frågan om bestämmelsen bör formuleras som en formell fakultativ regel i stället för, som utredningen föreslår, en skyldighet för åklagaren att återuppta förundersökningen när vissa närmare angivna förutsättningar är för handen (se närmare avsnitt 5.2). Enligt ledamöterna kan det finnas risker för olämpliga motsatsslut med en obligatorisk bestämmelse. Ledamöterna har framhållit att eftersom det är sökanden som ska visa att det finns resningsskäl, synes det mest konsekvent att även en bestämmelse om återupptagande av en förundersökning mer anpassas till det allmänna intresset av att vid behov kunna komplettera en utredning när det har åberopats eller framkommit nya omständigheter eller bevis som skulle kunna utgöra grund för resning.

Ur den enskildes perspektiv är det angeläget att det tydligt framgår när och under vilka förutsättningar han eller hon kan få del av det allmännas utredningsresurser. Särskilt när det gäller resning till förmån för den tidigare tilltalade innebär det en rättssäkerhetsgaranti för sökanden om åklagaren inte bara ges en möjlighet att återuppta förundersökningen utan även är skyldig att göra det. Förfarandet blir med en sådan regel även mer tydligt för åklagarna. Om förutsättningarna för att återuppta en förundersökning är för handen ska, med en obligatorisk regel, någon ytterligare bedömning av om ett återupptagande är aktuellt inte göras. Genom en sådan reglering skapas bättre förutsättningar för en enhetlig tillämpning av reglerna om när en förundersökning ska återupptas. Regeringen menar därför, i likhet med utredningen, att regleringen bör ha obligatorisk karaktär.

Förundersökningen ska alltså återupptas om samtliga de förutsättningar som ställs upp för detta är uppfyllda. Den ska dock naturligtvis endast återupptas om det finns behov av att vidta kompletterande utredningsåtgärder för att man ska kunna bedöma betydelsen av en viss omständighet eller ett visst bevis som inte tidigare lagts fram (se närmare avsnitt 5.2). Finns inget sådant behov ska förundersökningen inte tas upp på nytt. Enligt regeringen får åklagaren därigenom tillräckligt utrymme för att bedöma om utredningen behöver kompletteras när det har återopats eller framkommit nya omständigheter eller bevis som sannolikt skulle kunna utgöra grund för resning.

Situationen när förundersökningen angående brottet inte är avslutad

Den föreslagna ordningen med återupptagen förundersökning är inte adekvat när förundersökningen angående brottet inte är avslutad.

Vid brott med flera personer inblandade är det inte ovanligt att lagföring av dessa sker genom flera olika rättegångar. Det kan då hända att den först dömda ansöker om resning medan förundersökningen beträffande brottet fortfarande pågår. För att kunna vidta åtgärder i syfte att utreda om grund för resning föreligger måste enligt nuvarande praxis förundersökningen återupptas *beträffande den resningssökandes delaktighet*, trots att förundersökningen avseende *brottet* i och för sig fortfarande pågår. Eftersom det per definition inte är möjligt att återuppta en förundersökning som inte är avslutad anser regeringen att kodifieringen av praxis avseende återupptagande av förundersökningen i syfte att utreda om det finns grund för resning bör kompletteras med en bestämmelse som tar sikte på den angivna situationen, dvs. då fråga om utredningsåtgärder i sådant syfte uppkommer medan förundersökningen angående brottet fortfarande pågår. Åklagaren ska i dessa fall, i stället för att återuppta förundersökningen, besluta att den pågående förundersökningen även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet. När det i den fortsatta framställningen talas om att återuppta en förundersökning avses även den nu beskrivna situationen.

Frågan om ett fristående resningsorgan

Några av remissinstanserna, bl.a. *Sveriges advokatsamfund* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, anser att frågan om att inrätta ett fristående organ för prövning av resningssökandens begäran om utredningsåtgärder bör övervägas. Den frågan har inte omfattats av utredningens uppdrag. Frågan behandlas därför inte inom ramen för detta lagstiftningsärende.

5.2 Förutsättningar för att vidta utredningsåtgärder

Regeringens förslag: Åklagaren ska återuppta en förundersökning om det i en ansökan om resning åberopas eller om det på annat sätt kommer fram en omständighet eller ett bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset kan utgöra grund för resning. Förundersökningen ska dock inte återupptas om det saknas behov av utredningsåtgärder.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna, bl.a. *Stockholms tingsrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Västmanlands tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten*, tillstyrker utredningens förslag. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* avstyrker det föreslagna kravet att sannolika skäl ska föreligga för att en förundersökning ska återupptas och menar att kravet bör sättas lägre. Även *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att kravet för återupptagande bör sättas lägre än det föreslagna. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser däremot att det i praxis gällande kravet för när en förundersökning ska återupptas bör kodifieras. *Svea hovrätt* understryker att begreppet ”sannolikt” inte får ges sådan innebörd att åklagare och domstol måste göra en prognos av vilket faktiskt bevisvärde en viss kompletterande utredningsåtgärd kan få eftersom en sådan bedömning ofta är svår att göra på ett så tidigt stadium. Prövningen bör i stället utgå från hur bedömningen utfaller om uppgifterna bekräftas. *Hovrätten för Övre Norrland* ifrågasätter om man genom det föreslagna kravet på att sannolika skäl ska föreligga för att en förundersökning ska återupptas verkligen lyckas få fram den skillnad i förhållande till praxis som är avsedd. *Sveriges advokatsamfund* anser att upprätthållandet av kravet på nya omständigheter eller bevis för att utredningsåtgärder ska vidtas medför avsevärda begränsningar för sökanden att få till stånd en rättelse av en felaktig dom. I komplicerade fall är det nämligen sällan konkreta omständigheter eller bevis som initierar en granskning utan oftast rör det sig om förhållanden som synes tvivelaktiga eller mindre sannolika och det är först efter en granskning av dessa förhållanden som det eventuellt framkommer nya omständigheter eller bevis.

Skälen för regeringens förslag

Orubblighetsprincipen

Sedan en brottmålsdom vunnit laga kraft kan, som framgår av avsnitt 4.1, frågan om den dömdes ansvar för den åtalade gärningen som utgångspunkt inte tas upp till ny prövning. Principen om domens orubblighet är en förutsättning för att myndigheter och enskilda ska kunna lägga ett domstolsavgörande till grund för sitt fortsatta handlande. Den är därmed också av grundläggande betydelse för rättsordningens stabilitet och för allmänhetens tillit till samhällets rättskipande verksamhet. Principen om brottmålsdomars orubblighet har även motiverats av hänsynen till medborgarnas rättssäkerhet; den som har fått en fråga om ansvar för en viss gärning prövad genom en dom som vunnit laga kraft ska inte behöva leva under hotet av att saken när som helst kan tas upp till förnyad prövning.

Möjligheten till resning innebär ett undantag från orubblighetsprincipen. Bestämmelserna om resning kan sägas utgöra resultatet av en avvägning mellan orubblighetsprincipen och intresset av att ett avgörande är materiellt riktigt – den s.k. sanningsprincipen. Intresseavvägningen har resulterat i att det endast i fall av utpräglad undantagskaraktär är möjligt att få till stånd en ändring av en dom efter att den vunnit laga kraft.

Bör kraven på när förundersökningen ska återupptas sänkas?

Det nuvarande rättsläget innebär att det ställs höga krav för att en förundersökning ska återupptas efter att en dom vunnit laga kraft (jfr avsnitten 4.4.1 och 4.4.2). Förundersökningen anses endast kunna återupptas om det nya material som åberopas – om det skulle visa sig vara riktigt – *kan förväntas* leda till att resning beviljas. Förutsättningarna för att återuppta en förundersökning är alltså mycket nära förbundna med resningsförutsättningarna i 58 kap. 2 och 3 §§ RB.

Sambandet mellan de materiella resningsreglerna och möjligheterna att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning innebär att skillnaderna i förutsättningarna för resning till förmån respektive till men för den tidigare tilltalade avspeglar sig i möjligheterna att återuppta förundersökningen. Eftersom möjligheten till resning är mer begränsad vid resning till men för den tidigare tilltalade är också utrymmet för att återuppta en förundersökning betydligt mindre i dessa fall. Av det anförda följer också att tilläggsregeln får särskild betydelse för möjligheterna att återuppta en förundersökning vid resning till den tidigare tilltalades förmån. Som framgår av avsnitt 4.2.1 får resning enligt denna regel beviljas även utan att man kan sluta sig till att de nya omständigheterna eller bevisen som åberopas sannolikt skulle ha lett till en frikännande eller mildare dom. Det är tillräckligt att det nya materialet, till följd av särskilda omständigheter, är ägnat att framkalla tvivel om att den tidigare tilltalade verkligen gjort sig skyldig till det brott som han eller hon dömts för (jfr NJA 1992 s. 625). JO har uttalat att vad som fordras förefaller vara en prövning av de nya omständigheter eller bevis som åberopas i förhållande till de skäl som bär upp den tidigare domen. Om en sådan prövning ger anledning till tvivel om den tidigare domens rik-

tighet såvitt gäller den tidigare tilltalades skuld kan resning beviljas. Vid bedömningen av om en förundersökning ska återupptas ska enligt JO således prövas vilken grad av tvivel om den tidigare domens bärkraft som de nya uppgifterna skulle kunna föra med sig (JO 2007/08 s. 114 och 116).

Med hänsyn till de mer vidsträckta möjligheter till resning som tilläggsregeln ger kan det alltså oftare finnas anledning att återuppta en förundersökning när det kan bli fråga om resning till en tidigare tilltalades förmån. Även med beaktande av tilläggsregeln är emellertid kraven för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning enligt nuvarande praxis stränga. De höga kraven leder i praktiken ofta till att den dömde eller dennes ombud tvingas att försöka säkra bevisning på egen hand genom att t.ex. hålla förhör med ett nytt vittne eller med en målsägande som påstås ha ändrat sina uppgifter. Problemet med denna typ av bevissäkring är att den sker utanför den ram av rättssäkerhetsgarantier som omgärdar utredningsåtgärder inom förundersökningen. Det finns därför en påtaglig risk för att man i stället för att säkra bevisning i resningsfrågan förstör bevisningen eller i vart fall minskar dess värde. När uppgifterna från de egenhändigt hållna förhören återopas i resningsärendet kan domstolen anse att uppgifterna inte bör tillmätas någon större betydelse, eftersom förhören inte genomförts i rättssäkra former inom en förundersökning.

Nämnda omständigheter innebär att det råder en viss obalans mellan å ena sidan den dömde som ansöker om resning och å andra sidan åklagaren som förfogar över resurserna för att ta fram bevisningen. I likhet med utredningen och i stort sett samtliga remissinstanser anser regeringen att det behöver skapas en bättre balans mellan den enskilde och det allmänna när det gäller tillgången till dessa resurser. Som *Göteborgs tingsrätt* påpekat kan en förbättrad balans i detta avseende antas bidra till ett ökat förtroende hos allmänheten för rättsväsendet i dess helhet.

Att ge åklagaren möjlighet att vidta enstaka utredningsåtgärder utom förundersökningen, t.ex. hålla förhör med ett vittne, är som regeringen anför i föregående avsnitt av rättssäkerhetsskäl inte lämpligt. I stället bör övervägas om kraven för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning bör sättas lägre än vad som gäller enligt nuvarande ordning. På så vis skulle det skapas bättre förutsättningar att säkra sådan bevisning som kan bli mindre värd om den enskilde behöver vidta utredningsåtgärden på egen hand eller som det kanske saknas faktiska eller ekonomiska möjligheter att vidta för någon annan än åklagaren.

I princip samtliga remissinstanser har varit positiva till att kraven för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning sätts lägre jämfört med nuvarande praxis. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har dock, med hänsyn till orubblighetsprincipen, understrukt vikten av att resningsinstitutet inte blir någon fjärde instans och att det därför bara i rena undantagsfall kan komma i fråga att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning. Kraven för återupptagande bör enligt hovrätten därför vara höga. Motsatt ståndpunkt har framförts av *JO* som menar att eftersom kraven för resning är oförändrade, kan orubblighetsprincipen bara undantagsvis återopas till stöd för att avstå från att utreda om nya

omständigheter och nya bevis är av sådant slag att det finns anledning att låta den tråda tillbaka till förmån för sanningsprincipen.

Regeringen föreslår inga förändringar av resningsgrunderna i 58 kap. 2 och 3 §§ RB. Att de materiella kraven för resning är oförändrade innebär att möjligheten att få en dom som vunnit laga kraft ändrad inte utökas genom regeringens förslag. Resning ska fortsatt beviljas endast i extraordinära fall. Detta talar för att resningsinstitutet inte riskerar bli en fjärde instans i vilken man fortsätter sitt processande. Som utgångspunkt torde därför enligt regeringens bedömning orubblighetsprincipen inte ha någon avgörande betydelse för vilka krav som bör ställas för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning.

Å andra sidan är det väsentligt att enskilda och myndigheter kan lägga ett domstolsavgörande till grund för sitt fortsatta handlande. En frikänd person ska således kunna lita på och inrätta sitt handlande efter en dom som vunnit laga kraft utan att leva under hotet av att förundersökningen kan tas upp på nytt utan att starka skäl talar för det. På motsvarande sätt behöver även t.ex. en målsägande kunna lägga lagföringen av ett brott bakom sig och inte känna oro över att förundersökningen kan återupptas. Därmed kan orubblighetsprincipens betydelse för medborgarnas rättssäkerhet ändå anses tala för att en förundersökning inte bör kunna återupptas utan att starka skäl talar för det.

Regeringen finner vid en samlad bedömning att orubblighetsprincipen inte utgör hinder mot att i viss utsträckning sänka kraven för när en förundersökning ska återupptas i syfte att utreda om det finns grund för resning. Med hänsyn härtill och till att balansen mellan den enskilde och staten bör bli bättre, anser regeringen att kraven för att återuppta en förundersökning bör sättas lägre än vad som gäller enligt nuvarande praxis. Hur detta bör komma till uttryck behandlas i det följande.

På vilken nivå bör kraven för att återuppta en förundersökning ligga?

Enligt praxis anses en förundersökning kunna återupptas endast om de nya uppgifter som åberopas – om dessa bekräftas genom den kompletterande utredningen – *kan förväntas* leda till att resning beviljas (se närmare avsnitt 4.4.1). En majoritet av remissinstanserna har inte haft några invändningar mot utredningens förslag att kravet ska uttryckas på så sätt att förundersökningen ska återupptas om det framkommer nya omständigheter eller bevis och det är *sannolikt* att det nya materialet kan utgöra grund för resning.

Ett fåtal remissinstanser har varit kritiska till den föreslagna nivån. Riksdagens ombudsmän (JO) har, i linje med sin uppfattning som redovisas i föregående avsnitt, föreslagit att kraven för när en förundersökning ska återupptas sätts vid *antagligt* eller *kan antas*. Ett annat sätt att uttrycka det är, enligt JO, att en förundersökning ska återupptas om det är mer troligt att det nya materialet – om det bekräftas – leder till att en ansökan om resning beviljas än till att den avslås. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* har gjort gällande att de föreslagna kraven bör sättas lägre eftersom det i praktiken annars inte blir någon skillnad mot det krav som gäller enligt praxis. *Hovrätten över*

Skåne och Blekinge har å sin sida anfört att det i praxis utarbetade kravet bör kodifieras.

Att de materiella förutsättningarna för att bevilja resning inte ändras talar, som regeringen anför ovan, för att orubblighetsprincipen inte har någon avgörande betydelse för frågan om kravets placering. Å andra sidan skapar det faktum att en domstols avgörande är slutgiltigt en garanti för att parter och andra inblandade personer kan lägga avgörandet till grund för sitt fortsatta handlande och inte behöver känna oro för att förundersökningen tas upp på nytt.

Att vid bedömningen av om en förundersökning ska återupptas tillämpa en slags överviktsprincip, så som JO föreslår, är enligt regeringen att ställa för låga krav. Det är en viktig utgångspunkt att t.ex. målsäganden och vittnen inte ska besvärmas med utredningsåtgärder utan att starka skäl talar för det. Liksom majoriteten av remissinstanserna ansluter sig regeringen därför till utredningens bedömning att kravet för att återuppta en förundersökning bör sättas vid att det är *sannolikt* att det nya materialet kan utgöra grund för resning. Utrymmet för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning blir därigenom något större än enligt nuvarande ordning.

Övriga förutsättningar för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning

En förutsättning enligt praxis för att en förundersökning ska få återupptas i syfte att utreda om det finns grund för resning är att det framkommer en *ny omständighet* eller ett *nytt bevis*. Eftersom syftet med att återuppta förundersökningen är att ta reda på om det finns skäl för resning är den naturliga utgångspunkten vid bedömningen av om en förundersökning ska återupptas vad som fordras för resning. Med hänsyn till hur resningsgrunderna i 58 kap. 2 och 3 §§ RB är utformade bör, i motsats till vad *Sveriges advokatsamfund* anfört i sitt remissvar, en förutsättning för att återuppta en förundersökning även fortsättningsvis vara att det återopas eller på annat sätt kommer fram en omständighet eller ett bevis som inte tidigare lagts fram. Innebörden av dessa båda begrepp samt kravet på att det återopade materialet ska vara nytt, är desamma som i resningsregleringen i övrigt. Som framgår av avsnitt 4.2.1 avses med omständighet ett rättsfaktum eller ett moment i ett sådant och med bevis såväl ett nytt bevismedel som nya bevis- eller hjälpfakta. Nyhetskravet anses uppfyllt både då de återopade omständigheterna eller bevisen för dessa är helt nya och då nya bevis återopas avseende redan framlagda omständigheter.

I doktrinen har beträffande förutsättningarna för att resning ska beviljas uttalats att det nya materialet måste ha ett visst bevisvärde men att det inte ens teoretiskt kan anges generellt hur stort detta värde ska vara. Det nya materialets värde måste sättas i relation till värdet av den tidigare framlagda bevisningen. Ju mera övertygande den tidigare framlagda bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning ska komma i fråga (Lars Welamson och Johan Munck, *Processen i hovrätt och Högsta domstolen, Rättegång VI*, 2011, s. 201). Mot bakgrund av den nära koppling som råder mellan de

materiella resningsreglerna och möjligheterna att återuppta en förundersökning i ett resningsförfarande, måste enligt regeringen liknande hänsyn tas vid bedömningen av om en förundersökning ska återupptas i syfte att utreda om det finns grund för resning. Betydelsen av det nya materialet måste alltså ses i ljuset av den bevisning som åberopats i det tidigare målet. Följaktligen är det beroende av omständigheterna i det enskilda resningsärendet vad som krävs i form av nya omständigheter eller nya bevis för att resning ska kunna beviljas och detta måste gälla också för att en förundersökning ska få återupptas. Regeringen konstaterar att det därför inte är möjligt att generellt ange vad som närmare bör krävas i form av nya omständigheter eller nya bevis för att en förundersökning i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning ska återupptas, en synpunkt som även *Riksdagens ombudsmän (JO)* gett uttryck för i sitt remissvar.

För att det ska vara möjligt att bedöma sannolikheten av att en ny omständighet eller ett nytt bevis kan leda till resning måste dock påståendet om det nya materialet ha en viss substans. Vissa minimikrav bör ställas på de nya uppgifter som görs gällande för att det ska bli aktuellt att överväga att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning. Eftersom den enskilde i detta skede inte har tillgång till det allmänna utredningsresurser kan emellertid inte gärna krävas att denne har säkrat bevisning om det nya materialet genom t.ex. bandupptagning av en målsägandes ändrade uppgifter eller en skriftlig attest från ett vittne som hört målsäganden berätta att han eller hon talat osanning i det tidigare brottmålet. För att det ska bli aktuellt att överväga ett återupptagande av förundersökningen bör det däremot krävas att påståendet om det nya materialet är så konkretiserat att det förtjänar att tas på allvar. Kan den enskilde t.ex. närmare beskriva i vilket sammanhang målsäganden ändrat sina uppgifter, hur de ändrade uppgifterna blivit kända, varför målsäganden ändrat sina uppgifter etc. bör det kunna vara tillräckligt för att uppgiften om det nya materialet ska tas på allvar och därmed leda till att frågan om förundersökningen ska återupptas prövas. Det anförda gör sig gällande på samma sätt när det gäller annat nytt material än ändrade uppgifter från någon förhörsperson. Antag t.ex. att en enskild person i ansökan om resning gör gällande att en ny teknisk undersökning av visst slag kommer att visa motsatsen till vad en tidigare, under den ordinarie processen, genomförd undersökning visat beträffande en viss omständighet. Ett blankt påstående om detta bör inte vara tillräckligt för att det ska bli aktuellt att överväga om det som åberopats sannolikt kan utgöra grund för resning och därmed föranleda att en förundersökning återupptas utan påståendet bör konkretiseras så att det förtjänar att tas på allvar. Så kan t.ex. ske genom att den enskilde anger skälen till att han eller hon menar att en ny undersökning kommer att ge ett annat utfall. Kanske kan denne peka på någon felaktighet eller otydlighet i protokollet från den tidigare undersökningen som medför att denna kan ifrågasättas. Ett riktmärke bör vara att de nya uppgifter som åberopas inte får vara så vaga att ett återupptagande av förundersökningen i princip skulle få till syfte att ”fiska” efter resningsmaterial.

Som konstateras inledningsvis är utgångspunkten vid bedömningen av om det nya materialet ska föranleda att förundersökningen återupptas vad som krävs för att resning ska beviljas. Förutsättningen att det är sannolikt

att den nya omständigheten eller beviset kan utgöra grund för resning innebär därför att åklagaren behöver göra en prognos av det nya materialets betydelse för möjligheten att bevilja resning. Som *Svea hovrätt* påpekat ska prognosen inte göras av vilket faktiskt bevisvärde en viss kompletterande utredningsåtgärd kan få utan prövningen ska utgå från hur bedömningen utfaller om de nya uppgifterna bekräftas. Förenklat uttryckt ska förundersökningen återupptas om det nya material som åberopas – om det vid en kompletterande utredning visar sig vara riktigt – sannolikt kan utgöra grund för resning.

Enligt regeringen bör ett återupptagande av förundersökningen även i fortsättningen kunna initieras på de sätt detta sker enligt praxis, nämligen i ett pågående resningsärende i domstol, genom en framställan direkt till åklagaren och på åklagarens eget initiativ. Regleringen ska därför utformas så att den omfattar samtliga dessa situationer. Samma reglering ska vidare gälla oavsett vilken instans som meddelat den dom som vunnit laga kraft.

Slutligen ska en förundersökning naturligtvis endast återupptas om det finns behov av ytterligare utredningsåtgärder, vilket bör framgå av lagtexten. Det skulle t.ex. kunna inträffa att det kommer fram ett nytt skriftligt bevis som är så otvetydigt att det inte finns anledning att, innan en ansökan om resning ges in till domstolen, återuppta förundersökningen i syfte att hålla kompletterande förhör. Det torde emellertid vara ytterst sällsynt att det sedan ett avgörande vunnit laga kraft kommer fram nytt material som är så otvetydigt att det inte är nödvändigt att vidta några kompletterande utredningsåtgärder. Regeringen gör därför bedömningen att det endast undantagsvis kan bli aktuellt för åklagaren att underlåta att återuppta en förundersökning med hänvisning till att det saknas behov av ytterligare utredningsåtgärder när förutsättningarna i övrigt för ett återupptagande av förundersökningen är uppfyllda.

5.3 Utredningsåtgärder efter föreläggande av rätten

Regeringens förslag: Det ska i lag anges att domstolen kan förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd om förutsättningarna är uppfyllda för att återuppta en förundersökning.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig särskilt i denna del, *Högsta domstolens ledamöter* och *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, tillstyrker att domstolarna ges uttryckligt lagstöd att förelägga åklagaren att vidta utredningsåtgärder. Högsta domstolens ledamöter anser dock att möjligheten till formellt föreläggande inte bör begränsas till fall i vilka åklagaren är skyldig att återuppta förundersökningen utan domstolen bör även kunna förordna om återupptagande av förundersökningen när den finner behov av det. Hovrätten över Skåne och Blekinge betonar att bestämmelsen bör tillämpas restriktivt.

Skälen för regeringens förslag: I praxis har det i ett fåtal fall förekommit att Högsta domstolen förelagt riksåklagaren att komplettera utredningen i ett pågående resningsärende. I dessa fall synes riks-

åklagaren först ha getts tillfälle att genom en begäran om skriftlig förklaring ta ställning till om denne självmant ska återuppta förundersökningen, men ansett att det inte funnits skäl att göra det. Förfarandet att förelägga åklagaren att komplettera utredningen saknar direkt lagstöd och torde ske med analog tillämpning av 45 kap. 11 §, 46 kap. 12 §, 51 kap. 12 § tredje stycket och 55 kap. 15 § första stycket 2 RB.

Nämnda bestämmelser ger rätten möjlighet att i det ordinära förfarandet begära komplettering av förundersökningen. De har nära samband med bestämmelsen i 46 kap. 4 § andra stycket RB vari bl.a. föreskrivs att rätten ska se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver och att rätten genom frågor och påpekanden ska försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter. Lagrummet ger uttryck för den utredningsskyldighet och den skyldighet att bedriva materiell processledning som åvilar rätten i brottmålsprocessen. I resningsärenden är bestämmelsen i 46 kap. 4 § andra stycket RB inte tillämplig. Vid handläggningen av dessa ärenden gäller allmänt sett att rätten inte bedriver någon materiell processledning och heller inte har någon utredningsskyldighet. Brister i partens ansökan medför därför att den antingen avvisas eller ogillas. Sökanden kan dock återkomma med en ny ansökan där bristen är åtgärdad eller andra skäl åberopas till stöd för ansökan (Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006, s. 81 f.).

Att rätten i vissa fall förelagt åklagaren att vidta utredningsåtgärder utgör således ett undantag från huvudregeln att rätten i resningsärenden inte bedriver materiell processledning. Även om utgångspunkten för handläggningen av resningsärenden är att domstolen inte har någon utredningsskyldighet är det enligt regeringens mening rimligt att domstolen har möjlighet att agera om den anser att förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning är uppfyllda men åklagaren är av motsatt uppfattning. Detta gäller särskilt när de aktuella utredningsåtgärderna är av sådant slag att den enskilde inte själv kan vidta dem, t.ex. vissa rättsmedicinska åtgärder. Det kan i enstaka fall framstå som klart otillfredsställande för domstolen att vara tvungen att avslå en resningsansökan därför att en åberopad omständighet inte har verifierats genom en kompletterande utredning trots att starka skäl talar för att ansökan skulle ha bifallits om omständigheten bekräftats.

En annan situation där det framstår som rimligt att domstolen har möjlighet att verka för ytterligare utredning är när rätten anser att förutsättningarna för ett återupptagande är för handen och bevisvärdet av det nya material som utredningsåtgärden avser att säkra riskerar att förstöras om den resningssökande skulle vidta åtgärden själv.

Med hänsyn till att en möjlighet för domstolen att förelägga åklagaren att företa utredningsåtgärder framstår som ett undantag från de mer generella principer som anses gälla för handläggning av resningsärenden, anser regeringen i likhet med utredningen och remissinstanserna, att förfarandet bör ges uttryckligt lagstöd. Ytterligare skäl för att i lagreglera en sådan möjlighet är att det ökar tydligheten och förutsebarheten i resningsförfarandet. Regeringen vill dock understryka att avsikten med att införa regeln inte är att lägga någon direkt utredningsskyldighet på domstolen i resningsärenden utan att ge domstolen möjlighet att verka för en mer fullständig utredning i fall där det framstår som särskilt ange-

läget. På sätt *Hovrätten över Skåne och Blekinge* påpekat bör denna möjlighet användas med försiktighet. Ett föreläggande ska endast kunna meddelas angående en specifik utredningsåtgärd och inte avseende utredningsåtgärder i allmänhet.

Högsta domstolens ledamöter har gjort gällande att möjligheten till föreläggande inte bör begränsas till fall i vilka åklagaren är skyldig att återuppta förundersökningen, utan domstolen ska kunna förordna om återupptagande av förundersökningen när den finner behov av det. Synpunkten ligger i linje med det resonemang ledamöterna fört kring frågan om åklagaren bör ges en möjlighet eller en skyldighet att återuppta förundersökningen (se närmare avsnitt 5.1).

Syftet med att reglera möjligheten för rätten att i vissa fall förelägga åklagaren att vidta en specifik utredningsåtgärd är att det ska bli tydligare och mer förutsebart i vilka situationer rätten ska ha denna möjlighet. Att ge rätten en sådan möjlighet när den finner behov av det bidrar enligt regeringen inte till att systemet blir tydligare och mer förutsebart. Den osäkerhet som finns enligt nuvarande ordning när det gäller i vilka fall rätten kan förelägga åklagaren att vidta utredningsåtgärder riskerar i stället att kvarstå. Om domstolen skulle ges en rätt att förordna om återupptagande av förundersökningen när den finner behov av det skulle domstolen dessutom ges en längre gående möjlighet att besluta om återupptagande av en förundersökning än vad åklagaren har. Mot bakgrund av att det är åklagaren och inte domstolen som har ansvaret för den brottsutredande verksamheten, är en sådan ordning tveksam även från principiell utgångspunkt. Att rätten ges möjlighet att förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd om förutsättningarna i övrigt för att återuppta en förundersökning är uppfyllda (se närmare avsnitt 5.2), ger enligt regeringen tillräckligt utrymme för domstolen att verka för att utredningen tillförs ytterligare material. Särskilt när det gäller resning till förmån för den tidigare tilltalade finns det inom ramen för tilläggsregeln (se närmare avsnitt 4.2.1) förhållandevis stora sådana möjligheter. Regeringens bedömning är alltså att domstolen inte bör ges någon utvidgad befogenhet i detta avseende.

Möjligheten att i ett pågående resningsärende förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd bör vara tillämplig vid såväl en hovrätts som *Högsta domstolens* handläggning.

5.4 Förfarandet vid en återupptagen förundersökning

Regeringens bedömning: Det behövs inte några särskilda regler om vilka bestämmelser i 23 kap. rättegångsbalken och lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som bör tillämpas på förundersökningar som återupptas i syfte att utreda om det finns grund för resning.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att det närmare bör utredas vilka bestämmelser som ska gälla i samband med en återupptagen förundersökning. Övriga remissinstanser har inte yttrat sig i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Bestämmelsen i 23 kap. 23 § RB om komplettering av förundersökningen efter åtals väckande gäller endast under det ordinära förfarandet. Enligt praxis tillämpas emellertid bestämmelserna om förundersökning på förfarandet vid återupptagna förundersökningar i syfte att utreda om det finns grund för resning i den utsträckning det är möjligt.

Vad gäller regleringen i 23 kap. RB är det uppenbart att denna inte i sin helhet kan appliceras direkt på en förundersökning som återupptagits i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning. Som exempel kan kopplingen till att någon blivit ”skäligen misstänkt” nämnas. Om ett utredningsförfarande som sker efter att en dom vunnit laga kraft läggs ned finns det vidare ett behov av någon form av ”slutdelgivning” av den tidigare tilltalade. Någon sådan rätt finns inte för en misstänkt om åklagaren fattar motsvarande beslut beträffande förundersökningen under det ordinära förfarandet.

Trots den i viss mån bristande överensstämmelsen mellan en förundersökning som återupptagits i syfte att utreda om det finns grund för resning och bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. RB ansluter sig regeringen till utredningens bedömning att dessa bestämmelser i möjligaste mån bör gälla även för en sådan förundersökning. Även *Riksdagens ombudsmän (JO)* har uttalat sig i denna riktning. Enligt JO gäller för återupptagna förundersökningar, på samma sätt som i fråga om andra förundersökningar, dels att en förundersökning bör bedrivas på ett sådant sätt att ingen onödigt utsätts för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet, dels att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger och att den ska läggas ner om det inte längre finns anledning att fullfölja den (JO 2002/03 s. 124 f.). JO har också framhållit att beslut om att återuppta en förundersökning, i likhet med beslut om att inleda eller utvidga en förundersökning, ska dokumenteras i akten. Vidare ska åklagaren, sedan kompletterande utredningsåtgärder i ett resningsärende vidtagits, i ett beslut redovisa sin bedömning i frågan om utredningsresultatet föranleder åklagarsidan att verka för resning eller inte (JO 2000/01 s. 74).

För handläggningen under det ordinära förfarandet hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden där den misstänkte inte har fyllt 21 år finns det i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) bestämmelser som kompletterar regleringen i bl.a. 23 kap. RB. Exempelvis föreskrivs i 4 § LUL att en förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott på vilket fängelse kan följa, ska bedrivas med särskild skyndsamhet. Av 5 § LUL följer att om någon som inte fyllt 18 år skäligen kan misstänkas för brott ska vårdnadshavaren eller annan som har en på visst sätt angiven ställning i förhållande till den unge omedelbart underrättas samt kallas till förhör som hålls med den unge, om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det. I 7 § LUL finns vidare en bestämmelse om att företrädare för socialtjänsten i vissa fall ska närvara vid förhör med en person under 18 år. I likhet med utredningen anser regeringen att det finns anledning att även vid genomförandet av en förundersökning som återupptas i syfte att utreda om det finns grund för resning särskilt beakta om denna avser en ung person. De särskilda bestämmelser om förundersökning som gäller för unga lagöverträdare bör därför, i den

mån det är möjligt, tillämpas på en sådan förundersökning (se dock avsnitt 6.3.1 gällande möjligheten till offentlig försvarare).

Hovrätten över Skåne och Blekinge har, av tydlighets skull, efterlyst en uttrycklig reglering av förfarandet. Regeringen har förståelse för hovrättens synpunkt. Såvitt regeringen känner till har emellertid den praxis som utvecklats kring förfarandet vid en återupptagen förundersökning fungerat tillfredsställande. Den närmare preciseringen av vilka bestämmelser som ska tillämpas bör därför även i fortsättningen göras i praxis.

6 Rätten till rättsligt biträde

6.1 Lagreglering av rätten till rättsligt biträde

Regeringens förslag: Det ska framgå av lag under vilka förutsättningar den tidigare tilltalade och målsäganden har rätt till rättsligt biträde i ett resningsförfarande.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som uttalat sig i denna del är positiva till förslaget. Bland dessa finns *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Stockholms tingsrätt*, *Västmanlands tingsrätt*, *Domstolsverket*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Sveriges advokatsamfund* och *Brottsoffermyndigheten*.

Skälen för regeringens förslag: Det är staten genom åklagaren som förfogar över det allmännas utredningsresurser och det kan vara svårt för den enskilde som ansöker om resning och har bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda att själv ta fram nödvändig utredning i resningsärendet. Ett sätt att underlätta för den enskilde är att, som regeringen föreslår i avsnitt 5.2, sänka kraven för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning.

Ett annat sätt att underlätta för den enskilde är att införa en rätt till rättsligt biträde. Som framgår av avsnitt 4.5 finns varken för en tidigare tilltalad eller för en målsägande någon författningsreglerad rätt till rättsligt bistånd i samband med ett resningsförfarande i brottmål. Många personer som dömts för brott avtjänar fängelsestraff när ett resningsförfarande i brottmål aktualiseras. Bland annat därför har många gånger tidigare tilltalade ett begränsat ekonomiskt utrymme att själva bekosta ett ombud. Detta talar för att den enskilde i vissa situationer bör ha rätt till rättsligt biträde. Vidare ökar förutsebarheten om förutsättningarna för när rättsligt biträde kan förordnas finns angivna i lag. En sådan ordning får också brett stöd bland remissinstanserna.

Samtidigt bör samhällets resurser vägas in i bedömningen. Som utredningen påpekat kan rimligheten i att staten bekostar rättsligt biträde för en person som redan fått sin sak prövad i tre instanser i och för sig ifrågasättas. Om det finns starka skäl för att ifrågasätta den tidigare domens riktighet gör sig detta argument dock inte gällande med samma styrka. Enligt regeringens uppfattning är det därför av större betydelse i vilket skede i resningsförfarandet rätten till sådant biträde bör inträda, än om en

sådan rätt över huvud taget bör införas. En lagfäst rätt till rättsligt biträde bör därför införas. Med hänsyn härtill framstår det som naturligt att även målsäganden bör ha en sådan lagfäst rätt till biträde. En författningsreglering för denna grupp innebär dessutom en kodifiering av praxis (NJA 2002 s. 439).

6.2 Former för rättsligt biträde

Regeringens förslag: För en tidigare tilltalad i ett resningsförfarande ska det vara möjligt att förordna en offentlig försvarare. Det ska därutöver inte finnas möjlighet till rättshjälp enligt rättshjälplagen (1996:1619).

För brottsoffer under 18 år ska det vara möjligt att förordna en särskild företrädare för barn.

Regeringens bedömning: Målsägandebiträde bör även fortsättningsvis vara den biträdesform som i första hand kommer i fråga för brottsoffer i ett resningsförfarande.

Utredningens förslag och bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Nästan alla remissinstanser instämmer i utredningens förslag och bedömning eller lämnar dem utan invändningar. *Domstolsverket* efterlyser en motivering till varför målsägandens möjlighet till rättshjälpsbiträde inte begränsas när den tidigare tilltalades rätt till det tas bort. *Åklagarmyndigheten* ifrågasätter, mot bakgrund av att resningsärenden huvudsakligen avser resning till förmån för den tidigare tilltalade, om inte offentligt biträde är en bättre benämning på den som förordnas att biträda den dömde.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Den tidigare tilltalade

Den som ansöker om resning, eller har för avsikt att göra det, är enligt nuvarande ordning hänvisad till att ansöka om rättshjälp för att få ett offentligt biträde. Vid en lagreglering av frågan om rätt till rättsligt biträde i resningssammanhang är en möjlighet att i rättshjälplagen (1996:1619) särskilt ange under vilka förutsättningar rättshjälp kan beviljas i samband med ett resningsförfarande. Ett annat alternativ är att utvidga tillämpningsområdet för offentlig försvarare till att omfatta även resningsförfarandet.

En fördel med att välja rättshjälpsinstitutet är att ordningen är relativt inarbetad och inte kräver några omfattande lagstiftningsåtgärder. Det finns också viss praxis på området. Att införa en rätt till offentlig försvarare i resningsförfarandet skulle innebära ett avsteg från institutets exklusiva tillämpningsområde, dvs. det ordinarie förundersöknings- och brottmålsförfarandet. Det skulle också kunna hävdas att en rätt till offentlig försvarare i resningssammanhang bör föranleda samma rätt i

andra extraordinära ärenden, t.ex. klagan över domvilla (jfr NJA 1980 s. 416).

Det finns å andra sidan flera skäl som talar för att systemet med offentlig försvarare bör väljas som biträdesform i resningsprocessen. Genom att möjliggöra förordnande av offentlig försvarare blir situationen likvärdig med den som gäller i den ordinära förundersöknings- och brottmålsprocessen. Vidare blir biträdessystemet för den tidigare tilltalade mer enhetligt såtillvida att en och samma biträdesform blir tillämplig genom hela processen i en tänkt situation där en ansökan om resning leder till bifall. Det gamla försvararförordnandet torde nämligen återupplivas när resning har beviljats och brottmålet tas upp till ny prövning (jfr avsnitt 4.5.1).

Om den nuvarande möjligheten till rättshjälpsbiträde ersätts av en rätt till offentlig försvarare, blir domstolen som ska pröva en ansökan om resning också behörig att besluta i biträdesfrågan (jfr avsnitt 6.4). Frågan om biträde i samband med ett resningsförfarande blir alltså helt och hållet en fråga för domstol, till skillnad från vad som gäller enligt nuvarande ordning då rättshjälpsfrågor i den aktuella ärendetypen – beroende på om det vid domstolen finns ett mål eller ärende som har inletts – prövas antingen av domstol eller av Rättshjälpsmyndigheten. Ett system där endast domstol har att pröva biträdesfrågan ökar förutsättningarna för en enhetlig praxis på området. Härtill kommer att en prövning av biträdesfrågan till viss del ska innefatta en bedömning av själva sakfrågan, t.ex. förutsättningarna för att en förundersökning ska återupptas (se närmare avsnitt 6.3.1). Det är rimligt att sådana överväganden görs av domstol som har erfarenhet av att hantera frågor om resning.

Mot bakgrund av det anförda bedömer regeringen, i likhet med utredningen och remissinstanserna, att i den mån en tidigare tilltalad anses vara berättigad till rättsligt biträde i ett resningsförfarande en offentlig försvarare bör utses.

Som utredningen föreslagit bör det emellertid inte finnas mer än en möjlig biträdesform för den tidigare tilltalade inom ramen för resningsförfarandet. På så sätt kommer regleringen om rättsligt biträde för resningsförfarandet att stämma överens med vad som gäller för den ordinära processen. För att uppnå en sådan ordning krävs dock inga lagändringar. Av 7 § andra stycket rättshjälpslagen (1996:1619) följer nämligen att rättshjälp inte får beviljas i angelägenheter där hjälp genom offentlig försvarare kan komma i fråga.

Målsäganden

I det fall en förundersökning återupptas i samband med att resning aktualiseras och brottsoffret har ett behov av biträde, torde det enligt praxis i första hand bli aktuellt att förordna ett målsägandebitråde. I den mån målsäganden inte kan få rättsligt bistånd på annat sätt finns det också möjlighet till rättshjälp (7 § första stycket rättshjälpslagen [1996:1619]). Enligt utredningen framstår rättshjälpsbiträde för en målsägande dock inte som den lämpligaste biträdesformen i resningssammanhang. Regeringen instämmer i denna bedömning liksom i utredningens uppfattning att det inte finns skäl att ändra den ordning som utvecklats i praxis.

Behovet av biträde för en målsägande bör därför även fortsättningsvis i första hand tillgodoses genom att ett målsägandebiträde utses.

Utredningen har funnit att det inte finns skäl att begränsa målsägandens subsidiära rätt till rättshjälpsbiträde. Som framgår av föregående avsnitt ska inte den tidigare tilltalade ha motsvarande subsidiära rätt till rättshjälpsbiträde. Med anledning av vad *Domstolsverket* har anfört vill regeringen framhålla att det redan i den ordinära förundersöknings- och brottmålsprocessen finns en diskrepans mellan målsäganden och den tilltalade när det gäller rätten till rättshjälpsbiträde. Enligt regeringen saknas det anledning att nu införa en annan ordning för resningsprocessen. Ett annat skäl att behålla målsägandens subsidiära rätt till rättshjälpsbiträde är att ett målsägandebiträde inte föreslås kunna förordnas förrän en förundersökning har återupptagits (se närmare avsnitt 6.3.2).

För det fall målsäganden är under 18 år kan det i den ordinära processen i vissa fall vara aktuellt att förordna en särskild företrädare för barn. Som nämns i avsnitt 4.5.2 saknas praxis och andra klargöranden att utgå från vid bedömningen av om detta är en biträdesform som är möjlig även i samband med ett resningsförfarande. Ändamålet med lagstiftningen – att stärka möjligheterna att ta tillvara barnets rätt när en vårdnadshavare eller någon som vårdnadshavaren står i ett nära förhållande till misstänks för brott mot barnet samt att förbättra förutsättningarna för att utreda sådana brottsmisstankar – talar emellertid för att en rätt till särskild företrädare för barn bör finnas även om behovet uppkommer i resnings-sammanhang. Om förutsättningarna för det är uppfyllda bör därför enligt regeringen en särskild företrädare för barn kunna förordnas även i en resningsprocess.

6.3 Förutsättningar för rätt till rättsligt biträde

6.3.1 Offentlig försvarare

Regeringens förslag: En offentlig försvarare ska förordnas för en tidigare tilltalad om

- 1) han eller hon är i behov av försvarare med hänsyn till att åklagaren beslutat eller har möjlighet att besluta att återuppta en förundersökning, eller
- 2) det annars finns synnerliga skäl.

Vid bedömningen av om den tidigare tilltalade är i behov av försvarare ska rätten beakta brottets beskaffenhet, den tidigare tilltalades personliga förhållanden och vilka utredningsåtgärder som ska vidtas.

Bestämmelsen ska gälla även om den tidigare tilltalade inte har fyllt 18 år.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Svea hovrätt*, *Hovrätten över Övre Norrland*, *Göteborgs tingsrätt*, *Västmanlands tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Domstolsverket*, *Åklagarmyndigheten* och *Sveriges advokatsamfund*, är positiva till utredningens förslag. Endast *Riksdagens ombudsmän (JO)* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* invänder att en offentlig försvarare bör

kunna förordnas i större utsträckning i skedet innan förundersökningen återupptagits eller det bedömts finnas skäl för att återuppta förundersökningen. *Ekobrottsmyndigheten* påpekar att domstolen och åklagaren samtidigt och oberoende av varandra kan komma att pröva förutsättningarna för att återuppta en förundersökning och att de då åtminstone teoretiskt kan ha olika uppfattningar, vilket riskerar att minska den eftersträvide tydligheten i förfarandet och försämra allmänhetens förtroende för rättsväsendet. Vidare anför myndigheten att det även bör finnas möjlighet att utse en offentlig försvarare om domstolen enligt den föreslagna bestämmelsen i 58 kap. 6 b § RB förelagt åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter

En central fråga i regleringen av rätten till offentlig försvarare är i vilket skede av ett resningsförfarande som denna rätt bör inträda.

Utredningen anser att möjligheterna till rättsligt bistånd skulle begränsas i allt för hög grad om det skulle ställas krav på att förundersökningen har återupptagits eller att förutsättningar för ett återupptagande i och för sig föreligger för att en offentlig försvarare ska kunna förordnas. Utredningen anser att det heller inte bör krävas att en ansökan om resning har lämnats in, att åklagaren har fått en begäran om att förundersökningen ska återupptas eller att resningsfrågan på något annat sätt har anhängiggjorts för att en offentlig försvarare ska kunna förordnas. Utredningen har i sitt förslag uttryckt detta på så sätt att en offentlig försvarare ska kunna förordnas ”när en fråga om resning kommit upp”.

För att en tidigare tilltalad enligt nuvarande ordning ska beviljas rättshjälpsbiträde i ett resningsförfarande finns inte något uttryckligt krav på att processen ska ha nått en viss fas eller att något särskilt beslut ska ha fattats. Detta talar enligt regeringens mening för att så inte heller bör vara fallet när nu möjligheterna till rättshjälp ersätts av en möjlighet att få en offentlig försvarare förordnad. Som framgår av avsnitt 4.5.1 synes dock enligt praxis utrymmet att bevilja en ansökan om rättshjälp vara större i de fall Högsta domstolen har begärt skriftlig förklaring av riksåklagaren eller förundersökningen har återupptagits. Om någon av eller båda de nämnda åtgärderna vidtagits, torde de särskilda skäl som krävs för att få rättshjälpsbiträde vara uppfyllda. Samtidigt är det svårt att peka ut någon specifik omständighet som avgörande för bedömningen av om det framstår som rimligt att staten bidrar till kostnaderna för rättsligt biträde. Som bl.a. *JO* påpekat kan det i vissa fall vara särskilt angeläget att ett rättsligt biträde kan förordnas i ett tidigt skede. Det är ju då som den tidigare tilltalade har att peka på nya omständigheter och bevis och ange vilken betydelse dessa har för den tidigare domens bestånd för att kunna övertyga åklagaren om att förundersökningen bör tas upp på nytt.

Den enskildes rättssäkerhetsintresse måste dock balanseras mot intresset av att statens resurser används på ett ansvarsfullt sätt. Det är ur ett samhällsekonomiskt perspektiv inte rimligt att det i resningssammanhang mer eller mindre per automatik utses en offentlig försvarare endast av det skälet att någon begär det eller förutskickar att det finns en avsikt att

ansöka om resning. Resning är ett extraordinärt rättsmedel och det är viktigt att möjligheten att få offentlig försvarare i resningssammanhang inte uppfattas som en allmän rätt att få sin sak juridiskt granskad på nytt. Det är fortfarande endast i undantagsfall som rättsligt biträde ska förordnas sedan ett avgörande vunnit laga kraft. Särskild restriktivitet bör dessutom iakttas i skedet innan det går att bedöma om det finns förutsättningar för att ansöka om resning eller återuppta en förundersökning.

När förundersökningen har återupptagits

I de situationer förundersökningen återupptagits framstår det som rimligt att en offentlig försvarare ska kunna förordnas. Vad som framkommit i ärendet har nämligen då en sådan substans att det är sannolikt att det nya materialet kan utgöra grund för resning.

Det bör dock inte regelmässigt förordnas en offentlig försvarare när åklagaren fattat beslut om att återuppta en förundersökning. Det måste i det enskilda fallet finnas behov av ett rättsligt biträde. Generellt sett bör det dock föreligga starka skäl att förordna en offentlig försvarare om förundersökningen återupptagits med anledning av att åklagaren har ansökt eller avser att ansöka om resning till men för den tidigare tilltalade.

Regeringen utvecklar nedan vad som ska beaktas vid bedömningen av om det föreligger behov av en offentlig försvarare.

När det finns möjlighet att återuppta förundersökningen

Även i det fall domstolen bedömer att det som framkommit har sådan tyngd att det finns möjlighet att återuppta en förundersökning, trots att något beslut om det ännu inte fattats, kan det finnas skäl att utse en offentlig försvarare. Bedömningen blir då i allt väsentligt beroende av de omständigheter och det material som den tidigare tilltalade lyft fram. Om det finns behov bör underlaget kunna kompletteras med ett yttrande av åklagaren.

Att domstolen förelagt åklagaren att inkomma med en skriftlig förklaring kan tala för att en offentlig försvarare bör förordnas. En annan situation som kan tala för att förordna en offentlig försvarare i detta skede är om domstolen, i enlighet med den föreslagna regeln i 58 kap. 6 b § RB, förelagt åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd. Genomförandet av utredningsåtgärden förutsätter ju att åklagaren återupptar förundersökningen. Till skillnad mot vad *Ekobrottsmyndigheten* föreslagit saknas det enligt regeringens mening anledning att reglera den situationen särskilt.

Som Ekobrottsmyndigheten påpekat skulle det i praktiken kunna uppstå en situation där domstolen bedömer att det finns möjlighet att återuppta en förundersökning och därför förordnar en offentlig försvarare medan åklagaren i stort sett samtidigt gör motsatt bedömning och beslutar att inte återuppta förundersökningen. Ekobrottsmyndighetens förslag att låta domstolens prövning bli något vidare än åklagarens förändrar emellertid enligt regeringens uppfattning inte situationen; domstolen och åklagaren kan likväl göra olika bedömningar.

Trots att det inte är möjligt att generellt ange hur man bör gå tillväga i en sådan situation kan en parallell dras till fallet i den ordinära förundersöknings- och brottmålsprocessen när domstolen före åtal förordnar en offentlig försvarare för den misstänkte. Om åtal aldrig väcks skrivs ärendet av i samband med att försvararen ansöker om ersättning. Om åklagaren i resningsfallet beslutar att inte återuppta förundersökningen samtidigt som domstolen förordnar en offentlig försvarare bör, för det fall någon resningsansökan inte ges in till domstolen och den tidigare tilltalade efter åklagarens beslut inte heller tänker inkomma med en sådan, på motsvarande sätt ärendet kunna skrivas av och försvararen tillerkännas ersättning för sina kostnader. Hur ansvaret för rättegångskostnader ska hanteras i ett sådant fall behandlas i avsnitt 7. Om resningsansökan däremot redan har inkommit till domstolen bör förordnandet upphöra i samband med att domstolen tar ställning till resningsansökan. Enligt 21 kap. 6 § RB får vidare ett förordnande av en offentlig försvarare återkallas av rätten om behovet av försvarare upphör.

En offentlig försvarare ska utses endast om det finns behov av det

När domstolen ska ta ställning till frågan om offentlig försvarare ska prövningen innefatta en bedömning av om det finns behov av rättsligt biträde för den enskilde.

Vid behovsprövningen bör *brottets beskaffenhet* tillmätas betydelse. Även i ett fall där förundersökningen återupptagits och det i samband med detta beslutats om förhör med den tidigare tilltalade kan det anses obehövligt med en offentlig försvarare. Saken kan gälla t.ex. ett rattfylleribrott eller en enklare form av egendomsbrott där den tidigare tilltalade inte ens varit berättigad till offentlig försvarare i det bakomliggande brottmålet. Avser ärendet däremot ett allvarligt brott kan det finnas anledning att anta att ett försvararbehov föreligger.

Den tidigare tilltalades *personliga förhållanden* bör också vägas in i domstolens bedömning. Det finns i sammanhanget anledning att göra en jämförelse med 21 kap. 3 a § andra stycket 3 RB. Av bestämmelsen framgår att en offentlig försvarare ska förordnas om det i övrigt (dvs. utöver punkterna 1 och 2) föreligger särskilda skäl med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden. Som exempel anges i motiven mycket hög levnadsålder, psykisk eller allvarlig sjukdom, nedsatt syn eller hörsel eller annat allvarligt handikapp (prop. 1983/84:23 s. 18). Offentlig försvarare bör dock inte förordnas av rent kurativa skäl. I den ordinära brottmålsprocessen bör personliga förhållanden av det nämnda slaget i hög grad kunna spela in när det gäller att säkerställa en allsidig belysning av den åtalade gärningen och påföljdsfrågan (Peter Fitger, Rättegångsbalken, 21:19). I detta avseende skiljer sig emellertid resningsförfarandet från den ordinära processen. Exempelvis torde påföljdsfrågor sällan aktualiseras i en resningssituation. Det ligger också i förfarandets natur att det inte blir fråga om muntlig förhandling och de eventuella komplikationer en sådan kan innebära för t.ex. funktionshindrade eller svårt sjuka personer. Trots skillnaderna bör emellertid viss vägledning kunna hämtas från praxis och förarbeten rörande den nämnda bestämmelsen i 21 kap. 3 a § RB.

När det gäller åldern hos den tidigare tilltalade bör i resningssammanhang även beaktas om personen i fråga är ung. I 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns särskilt reglerat förutsättningarna för förordnande av offentlig försvarare under den ordinära processen beträffande en misstänkt som inte fyllt 18 år. Enligt bestämmelsen ska offentlig försvarare förordnas om det inte är uppenbart att den misstänkte saknar behov av det. Det råder alltså en stark presumtion för att en offentlig försvarare ska förordnas i dessa situationer. Att en offentlig försvarare ska kunna förordnas i lika stor utsträckning efter att en dom vunnit laga kraft är emellertid inte rimligt. Enligt regeringens bedömning bör bestämmelsen därför inte göras tillämplig i sådana sammanhang. I stället bör i princip samma regler som för vuxna personer gälla. Domstolen bör dock vid behovsprövningen särskilt beakta den tidigare tilltalades låga ålder. Detta gäller inte minst då förundersökningen återupptagits och i än större utsträckning då skälet för beslutet är att åklagaren ansökt, eller avser att ansöka, om resning till men för den underårige. Även i övriga fall som offentlig försvarare kan komma i fråga är den tidigare tilltalades låga ålder en omständighet som domstolen bör fästa särskilt avseende vid.

Beskaffenhets av den utredningsåtgärd som ska vidtas eller som kan förväntas komma att bli behövlig i förundersökningen är också av betydelse för bedömningen av om det finns behov av en offentlig försvarare. Ett exempel på när det kan finnas ett sådant behov är om den tidigare tilltalade ska höras på nytt. Likaså kan det finnas skäl för en försvarare att bevaka sin huvudmans intressen genom att närvara och ställa frågor i samband med ett förnyat målsägande- eller vittnesförhör. I andra fall, särskilt när genomförandet av förundersökningen inskränker sig till enstaka åtgärder, kan det saknas behov av en offentlig försvarare. Åtgärden som ska vidtas kan t.ex. bestå i en kompletterande teknisk undersökning eller inhämtande av ett sakkunnigutlåtande. Sådana åtgärder torde sällan fordra rättsligt bistånd för den enskilde.

Synnerliga skäl

Regeringen anser alltså att en offentlig försvarare ska kunna förordnas för den tidigare tilltalade om en förundersökning har återupptagits eller det finns förutsättningar att fatta ett sådant beslut. Utredningen har därutöver föreslagit att en offentlig försvarare ska kunna förordnas om det med hänsyn till omständigheterna i övrigt finns synnerliga skäl. Samtliga remissinstanser som har uttalat sig i denna del har instämt i utredningens bedömning att det i vissa fall kan finnas skäl att förordna en offentlig försvarare redan innan det går att bedöma om det finns förutsättningar att återuppta förundersökningen. *JO* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* har till och med ansett att utredningen intagit en alltför restriktiv hållning i frågan och framfört att en offentlig försvarare bör kunna förordnas i ännu större utsträckning.

Regeringen kan för sin del instämma i att det för den enskilde i vissa fall kan vara särskilt angeläget att få tillgång till rättsligt biträde i ett tidigt skede när han eller hon ska överväga om en ansökan om resning eller en begäran om att förundersökningen ska återupptas ska lämnas in.

Sådana överväganden kan kräva särskilda förberedelser eller arbetsinsatser och det arbete som behöver läggas ned kan innehålla sådana komplicerade juridiska eller andra frågor att det i vissa fall får anses rimligt att staten bekostar rättsligt bistånd för den enskilde. För att en offentlig försvarare ska kunna förordnas på ett sådant tidigt stadium bör dock framställan om offentlig försvarare innehålla en beskrivning av vad det är för åtgärder som behöver vidtas eller vari den särskilda problematiken består.

Möjligheten att förordna en offentlig försvarare i detta tidiga skede bör användas restriktivt. Utredningens förslag att det bör krävas synnerliga skäl för ett sådant förordnande framstår enligt regeringen som väl avvägt.

6.3.2 Målsägandebitråde och särskild företrädare för barn

Regeringens förslag: Det ska i lag anges att målsägandebitråde och särskild företrädare för barn ska kunna förordnas när en förundersökning har återupptagits.

Regeringens bedömning: Bedömningen i övrigt av om det finns förutsättningar att förordna målsägandebitråde eller särskild företrädare för barn i ett resningsförfarande bör följa gällande lagstiftning.

Utredningens förslag och bedömning: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. När det gäller tidpunkt för förordnande av biträde för målsäganden har utredningen föreslagit att ett sådant biträde ska kunna förordnas ”när en fråga om resning kommit upp”.

Remissinstanserna: *Hovrätten över Skåne och Blekinge* instämmer i utredningens bedömning. Övriga remissinstanser har inte yttrat sig i denna del.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Förutsättningarna för att enligt nuvarande ordning förordna målsägandebitråde och särskild företrädare för barn anges i 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde respektive 1 och 2 §§ lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn. En grundläggande förutsättning för att målsägandebitråde ska kunna förordnas är att en förundersökning har inletts. En särskild företrädare för barn kan förordnas om det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år. Eftersom en förundersökning enligt 23 kap. 1 § RB ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats, förutsätter även ett förordnande av särskild företrädare för barn i praktiken att en förundersökning har inletts. Det framgår dessutom av 3 § lagen om särskild företrädare för barn att det är under förundersökningen och den efterföljande rättegången som den särskilda företrädaren ska ta till vara barnets rätt.

Utredningen har föreslagit att målsägandebitråde och särskild företrädare för barn i resningssammanhang ska kunna förordnas i samma skede som offentlig försvarare. Utredningen har uttryckt det på så sätt att ett förordnande ska kunna ske ”när en fråga om resning kommit upp”. Det

innebär enligt utredningens förslag att det inte ställs något krav på att resningsprocessen ska ha nått ett visst skede eller att ett särskilt beslut ska ha fattats av åklagare eller domstol för att ett rättsligt biträde ska kunna förordnas i resningssammanhang.

I motiven till lagen om målsägandebiträde anges att ett målsägandebiträdes huvuduppgift är att stödja och hjälpa målsäganden i samband med förundersökning och rättegång och att bevaka målsägandens intressen i samband härmed. Vidare anges att det inte finns någon anledning att omfördela ansvaret mellan allmänna och enskilda resurser när det gäller att utreda och uppklara brott utan det ska fortfarande i första hand vara det offentliga rättsväsendets uppgift (prop. 1987/88:107 s. 24 f.). Mot denna bakgrund anser regeringen att det ur ett principiellt perspektiv är tveksamt att staten bekostar ett juridiskt biträde för att hjälpa målsäganden att, innan det finns förutsättningar för att återuppta en förundersökning, söka efter material som skulle kunna användas i en resningsprocess till men för den tidigare tilltalade.

I motiven till lagen om målsägandebiträde anges att även praktiska skäl talar för att knyta rätten till biträde till att en förundersökning inletts, eftersom man genom en sådan anknytning vinner fördelen av att den beslutande myndighetens prövning av om en begäran är befogad eller inte förenklas avsevärt. Det anges också att det för målsägandens vidkommande inte uppstår några olägenheter av att förordnandet får vänta till dess förundersökningen inletts (prop. 1987/88:107 s. 29).

De angivna skälen för att knyta förordnande av biträde för målsäganden i det ordinära förfarandet till inledandet av en förundersökning gör sig enligt regeringen även gällande i resningsförfarandet. Som framgår närmare av avsnitt 5.1 kan vissa utredningsåtgärder som till sin karaktär inte är brottsutredande utföras innan en förundersökning formellt har inletts. Det handlar bl.a. om att vidta begränsade kompletteringar av kända eller påstådda förhållanden för att berika beslutsunderlaget i fråga om en förundersökning ska inledas eller inte. Det kan i det ordinära förundersökningsförfarandet exempelvis vara fråga om att komplettera en brottsanmälan eller att konkretisera uppgifterna i en sådan. Motsvarande åtgärder kan behöva vidtas i ett resningsärendet. Det är emellertid först när åklagaren beslutar att återuppta en förundersökning som det kan komma att bli aktuellt att hålla något mer ingående förhör med målsäganden. Det finns därför inte något behov av att kunna utse ett målsägandebiträde då åklagaren gör bedömningen att det finns förutsättningar för att ansöka om resning utan att det finns något behov av att återuppta förundersökningen. Några utredningsåtgärder som involverar målsäganden kommer i dessa fall inte att vidtas i resningsärendet.

Frågan är emellertid om den omständigheten att en offentlig försvarare undantagsvis ska kunna utses innan en förundersökning har återupptagits medför att även målsägandebiträde bör kunna förordnas i ett sådant tidigt skede i resningssammanhang. Det skulle t.ex. kunna hävdas att redan den omständigheten att en offentlig försvarare förordnas för en tidigare tilltalad kan medföra att målsäganden har ett behov av hjälp och stöd med att få bl.a. frågor kring resningsförfarandet förklarade för sig. Mot detta kan anföras att skälet till att en offentlig försvarare ska kunna förordnas innan en förundersökning har återupptagits är att den tidigare tilltalade behöver rättsligt biträde för att överväga om det över huvud taget finns

någon anledning att ansöka om resning eller begära att förundersökningen ska återupptas. Avsikten är inte att den tidigare tilltalade ska få rättsligt bistånd för att utföra några utredningsåtgärder. Det finns alltså ingen anledning att involvera målsäganden i detta tidiga skede och något rättsligt biträde behöver därför inte kunna förordnas. Har förberedelsearbetet inför en eventuell ansökan om resning nått så långt att utredningsåtgärder behöver vidtas bör den tidigare tilltalade begära att åklagaren återupptar förundersökningen och det är först i samband med den återupptagna förundersökningen som målsäganden kan komma att bli berörd av utredningsåtgärder.

Innan en förundersökning återupptagits kan visserligen en målsägande föreläggas av domstol enligt 58 kap. 6 § första stycket RB att inkomma med skriftlig förklaring över en resningsansökan. Även åklagaren ska emellertid föreläggas att inkomma med skriftlig förklaring om den tidigare tilltalade ansöker om resning. Det är då åklagaren som företräder staten gentemot den tidigare tilltalade och som kommer att behöva ta ställning till om förundersökningen ska återupptas eller inte. Åklagaren torde även utan särskild begäran från målsäganden kunna uppträda på hans eller hennes vägnar som motpart i resningsärendet (Peter Fitger, Rättegångsbalken, 7:e avd:8). Några olägenheter av att förordnandet av målsägandebiträde får vänta till dess åklagaren fattat beslut om återupptagande av förundersökningen kan därmed knappast uppkomma för målsäganden.

Regeringen gör sammantaget bedömningen att det behov som en tidigare tilltalad undantagsvis kan ha av ett rättsligt biträde innan en förundersökning återupptagits inte på samma sätt gör sig gällande för målsäganden. En grundläggande förutsättning för att ett målsägandebiträde eller en särskild företrädare för barn ska kunna förordnas i ett resningsförfarande bör därför vara att en förundersökning har återupptagits. Dessutom har målsäganden fortsatt en subsidiär rätt till rättshjälpsbiträde (se närmare avsnitt 6.2). Målsägandens möjlighet enligt nuvarande ordning att få ett rättsligt biträde förordnat i resningssammanhang inskränks alltså inte genom regeringens förslag.

När domstolen ska ta ställning till frågan om förordnande av målsägandebiträde ska i det ordinära brottmålsförfarandet göras en behovsprövning som i huvudsak är kopplad till brottets karaktär och målsägandens personliga omständigheter. Någon ändring av dessa förutsättningar är inte nödvändig för att en lagreglering av rätten till målsägandebiträde i resningsprocessen ska kunna genomföras. Domstolens prövning av en framställan om målsägandebiträde i ett sådant sammanhang bör alltså även fortsättningsvis ske i enlighet med de förutsättningar som anges i lagen om målsägandebiträde. Regleringen bör emellertid utformas så att dessa förutsättningar gäller även när en förundersökning har återupptagits. Den situation som avses är att en förundersökning återupptas i syfte att utreda om det finns grund för resning. Även i det ordinära förundersöknings- och brottmålsförfarandet förekommer det emellertid att förundersökningar återupptas t.ex. efter överprövning av ett beslut att lägga ned en förundersökning. Även dessa situationer kommer att omfattas av regleringen. Sådana beslut bedöms emellertid redan efter samma regler som inledande av förundersökning (Thomas Bring och Christian Diesen, Förundersökning, 2009, s. 228). Förslaget innebär alltså inte

någon ändring i förhållande till möjligheterna att enligt nuvarande ordning förordna målsägandebiträde i det ordinära förundersöknings- och brottmålsförfarandet.

På motsvarande sätt finns inte något behov av att göra ändringar i förutsättningarna för förordnande av en särskild företrädare för barn. Vid bedömningen av om det finns förutsättningar att utse en sådan företrädare bör därför gällande lagstiftning tillämpas. Även i lagen om särskild företrädare för barn bör dock tydliggöras att förutsättningarna i 1 § gäller även när en förundersökning har återupptagits i syfte att utreda om det finns grund för resning. För att åstadkomma detta bör förordnandetidpunkten uttryckligen knytas till inledandet eller återupptagandet av en förundersökning. Om barnet har två vårdnadshavare som inte är gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden och sådana omständigheter som anges i 1 § första stycket 1 och 2 finns endast i fråga om en av dem kommer 2 § att gälla även i resningssammanhang.

6.4 Förfarandet vid en framställan om rättsligt biträde

Regeringens förslag: Bestämmelsen om förundersökningsledarens anmälningsskyldighet i 23 kap. 5 § rättegångsbalken ska tillämpas även i ett resningsförfarande. Om det inte pågår någon förundersökning ska anmälan göras av åklagaren.

Framställan om förordnande av offentlig försvarare, målsägandebiträde och särskild företrädare för barn i ett resningsförfarande ska göras hos den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken är behörig att pröva ansökan om resning.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har såvitt gäller särskild företrädare för barn bedömt att ansökan om biträde bör göras i tingsrätt.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har yttrat sig i denna del.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Offentlig försvarare ska enligt 21 kap. 4 § första stycket RB förordnas av domstol. I det ordinära brottmålsförfarandet är det tingsrätt i egenskap av allmän underinstans som i första hand förordnar offentlig försvarare. För att hovrätt eller Högsta domstolen ska vara behörig att som första instans i resningsprocessen ta upp försvararfrågan torde krävas stöd i lag (jfr 1 kap. 1 § första stycket, 2 kap. 2 § andra stycket och 3 kap. 3 § andra stycket RB).

Den som vill ansöka om resning ska enligt 58 kap. 4 § första stycket RB göra detta hos hovrätten, om domen meddelats av tingsrätt, och i annat fall hos Högsta domstolen. Den domstol som är behörig att pröva en ansökan om resning bör enligt regeringen även vara behörig att pröva en framställan om förordnande av offentlig försvarare i resningsförfarandet. En sådan ordning överensstämmer med vad Högsta domstolen funnit i fråga om målsägandebiträde i NJA 2002 s. 439. Detta blir också den naturliga ordningen om framställan görs i samband med att en resnings-

ansökan lämnas in. Med tanke på den nära koppling som finns mellan 58 kap. 6 a § RB och förutsättningarna för att få en offentlig försvarare är det dessutom rimligt att bedömningen av om en offentlig försvarare ska förordnas görs av en domstol som har erfarenhet av att hantera frågor om resning. Framställan om förordnande av offentlig försvarare bör därför göras vid den domstol som är behörig att ta ställning till resningsansökan även om framställan görs innan resningsansökan ges in.

Om åklagaren i ett resningsförfarande gör bedömningen att en offentlig försvarare bör utses bör han eller hon, i likhet med förfarandet i den ordinära processen, göra en anmälan om det hos rätten (jfr 23 kap. 5 § första meningen RB). I det fall den enskilde vänder sig direkt till åklagaren med en begäran om offentlig försvarare bör denne vidarebefordra framställan till domstolen. Detta gäller självfallet även om åklagaren – på grund av att förundersökningen inte återupptagits – inte är förundersökningsledare. Domstolen kan enligt 21 kap. 4 § andra stycket RB även förordna en offentlig försvarare ex officio.

Liksom beträffande offentlig försvarare förordnas målsägandebiträde av rätten (7 § lagen [1988:609] om målsägandebiträde) och det är tingsrätt i egenskap av allmän underinstans som i första hand är behörig att ta upp frågan. I det ordinära förfarandet får dock målsägandebiträde enligt 1 § andra stycket lagen om målsägandebiträde förordnas i högre rätt om domen har överklagats dit. I enlighet med det avgörande från Högsta domstolen som nämns ovan (NJA 2002 s. 439) bör högre rätt vara behörig att pröva frågan om målsägandebiträde även i resningssammanhang. Detta bör tydliggöras genom att en särskild bestämmelse för resningsförfaranden införs i lagen om målsägandebiträde. En sådan bestämmelse bör dock inte omfatta den situationen att ett avgörande har vunnit laga kraft beträffande en tidigare tilltalad men förundersökningen angående brottet i och för sig inte är avslutad. Om det fortfarande pågår en förundersökning avseende ett brott i förhållande till vilket det finns en målsägande bör bestämmelserna om förordnande av målsägandebiträde i det ordinära förfarandet i stället tillämpas.

Behovet av rättsligt biträde för en målsägande i ett resningsförfarande torde i normalfallet uppkomma i samband med att ett förnyat förhör ska hållas inom ramen för en återupptagen förundersökning. Målsäganden bör då kunna vända sig antingen till åklagaren eller direkt till domstolen. Enligt 23 kap. 5 § andra meningen RB är undersökningsledaren skyldig att hos rätten anmäla om en målsägande begär biträde eller om det annars finns behov av det. Bestämmelsen gäller under det ordinära förundersökningsförfarandet och bör i enlighet med regeringens bedömning i avsnitt 5.4 tillämpas även i samband med resningsförfarandet. Av 4 § lagen om målsägandebiträde följer att domstolen även kan förordna ett målsägandebiträde ex officio.

Vad därefter gäller ansökan om särskild företrädare för barn framgår av 4 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn att en sådan ska göras av åklagaren hos tingsrätten. Någon särskild forumbestämmelse finns inte men ansökan torde i den ordinära processen i de flesta fall ges in till den domstol där åtal för brottet ska väckas enligt 19 kap. RB (prop. 1998/99:133 s. 44).

Utredningen har bedömt att en ansökan om särskild företrädare för barn ska ges in till tingsrätt även om frågan aktualiseras i en resnings-

process. Enligt regeringen framstår det som mer ändamålsenligt att en sådan ansökan – på samma sätt som en ansökan om offentlig försvarare och en ansökan om målsägandebiträde – prövas av den domstol som sedermera har att pröva en eventuell ansökan om resning än att en domstol som inte ska handlägga resningsfrågan tar ställning till ansökningen. Regeringen anser därför att en ansökan om förordnande av särskild företrädare för barn bör göras vid den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket RB är behörig att pröva resningsansökan. Liksom beträffande målsägandebiträde bör emellertid en särskild företrädare för barn förordnas enligt bestämmelserna i det ordinära förfarandet om ett avgörande har vunnit laga kraft beträffande en tidigare tilltalad men förundersökningen angående brottet i och för sig inte är avslutad.

7 Kostnader i resningsförfarandet

Regeringens förslag: Om en offentlig försvarare har förordnats enligt 21 kap. 3 b § rättegångsbalken och det inte ges in någon resningsansökan till domstol, får den tidigare tilltalade åläggas att ersätta staten för det som har betalats av allmänna medel i ersättning till försvararen. Den tidigare tilltalade får i resningssammanhang även åläggas att ersätta staten kostnader för målsägandebiträde och särskild företrädare för barn.

Om en förundersökning har återupptagits i syfte att utreda om det finns grund för resning till men för den tidigare tilltalade och det inte ges in någon resningsansökan till domstol, får den tidigare tilltalade tillerkännas ersättning av allmänna medel för sådana skäliga kostnader som avses i 31 kap. 2 § rättegångsbalken.

Frågan om ersättning för sådana kostnader ska prövas av den domstol som är behörig att pröva resningsansökan.

Utredningen har inte lämnat något förslag i denna del.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot promemorians förslag. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* påpekar emellertid att det i den föreslagna bestämmelsen, liksom i 58 kap. 8 § RB, inte finns en sådan begränsning i kostnadsansvaret med hänvisning till den tilltalades ekonomiska förhållanden som finns i 31 kap. 1 § tredje stycket RB.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelserna i 31 kap. RB om rättegångskostnader i brottmål är inte direkt tillämpliga vid resning (SOU 1938:44 s. 579). Ansvaret för de kostnader som uppstår i resningsärendet regleras i stället i 58 kap. 8 § RB. Av första meningen i den bestämmelsen följer, om en resningsansökan avvisas eller avslås, att sökanden får åläggas att ersätta motparten eller – om åklagaren är motpart – staten kostnaderna i resningsärendet. Detsamma torde gälla om ansökan återkallas (Thorsten Cars, Om resning i rättegångsmål, 1959, s. 277). Har resning sökts av åklagaren får kostnaderna, enligt andra meningen, er-

sättas av allmänna medel. Bifalls ansökningen ska, enligt sista meningen, kostnadsfrågan prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

Beträffande frågan om en viss kostnad i ett resningsärende är att hänföra till rättegångskostnad bör tillämpas de grunder som gäller i fråga om rättegångskostnad i allmänhet. Frågan om en kostnad är ersättningsgill bedöms, såvitt gäller brottmål, således enligt reglerna i 31 kap. 1 och 2 §§ RB (SOU 1938:44 s. 579 och Thorsten Cars, Om resning i rättegångsmål, 1959, s. 277). Om den tidigare tilltalade är sökande i ett resningsärende kan han eller hon, med utgångspunkt i 31 kap. 1 § RB, därför bli skyldig att ersätta staten kostnaderna för offentlig försvarare, hämtningskostnader och kostnader för provtagning och undersökning av blod och urin. I det ordinarie förfarandet kan den dömde, utöver nu angivna kostnader, dessutom åläggas att till staten återbetala kostnaderna för målsägandebiträde och för särskild företrädare för barn (8 § lagen [1988:609] om målsägandebiträde och 12 § första stycket lagen [1999:997] om särskild företrädare för barn). Det saknas dock uttryckligt stöd för att även dessa kostnader omfattas av den tidigare tilltalades ersättningsskyldighet i ett resningsärende.

I den reglering regeringen föreslår om rätten till offentlig försvarare uppställs inget krav på att resningsförfarandet ska ha nått ett visst skede eller att något särskilt beslut ska ha fattats av åklagare eller domstol. En offentlig försvarare kan således förordnas redan innan en resningsansökan inkommit till domstol och innan en förundersökning har återupptagits. För det fall någon resningsansökan aldrig inkommer – t.ex. för att vidtagna utredningsåtgärder inte stödjer den tidigare tilltalades sak – saknas reglering om ansvaret för uppkomna kostnader. En tillämpning av 58 kap. 8 § RB förutsätter som framgår ovan att någon ansökt om resning. Vid avsaknad av en sådan reglering torde i praxis kostnaderna för en offentlig försvarare få stanna på staten. Detta innebär att den tidigare tilltalade kan bli återbetalningsskyldig till staten för kostnader för sin offentlige försvarare för det fall en resningsansökan getts in – och sedermera avvisas, avslås eller återkallas – men inte när han eller hon aldrig inkommer med en sådan.

Enligt regeringens uppfattning är detta en otillfredsställande ordning. Avgörande för om någon i resningssammanhang ska kunna bli ersättningsskyldig för försvararkostnader bör vara om det uppkommit kostnader med anledning av att en försvarare förordnats och inte om en ansökan om resning faktiskt har lämnats in till domstolen. Till detta kommer att ett ansvar för kostnader har en handlingsdirigerande funktion. Den som vet att han eller hon har ett kostnadsansvar kan antas vinnlägga sig om att inte genom sitt sätt att processa förorsaka onödiga kostnader. Det får därför anses rimligt att det finns ett ansvar för försvararkostnader som uppstått på grund av att frågan om resning har aktualiserats även om en resningsansökan inte ges in till domstol. Även statsfinansiella hänsyn talar för att en sådan ordning bör gälla.

Mot bakgrund av det anförda anser regeringen att det bör införas en kompletterande reglering till 58 kap. 8 § RB som tar sikte på skedet innan en resningsansökan i brottmål lämnas in till domstol. I denna situation bör den tidigare tilltalade kunna åläggas att ersätta staten för vad

som betalats av allmänna medel i ersättning till en offentlig försvarare som förordnats enligt 21 kap. 3 b § RB.

Målsägandebitråde och särskild företrädare för barn ska kunna förordnas sedan en förundersökning har återupptagits i syfte att utreda om det finns grund för resning (se närmare avsnitt 6.3.2). Det bör klargöras genom ett tillägg i 8 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde att även kostnader som uppkommit med anledning av sådana förordnanden omfattas av ersättningsskyldigheten i 58 kap. RB. Att samma sak gäller i fråga om kostnader för särskild företrädare för barn kommer att följa av 12 § första stycket lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

Bestämmelsen om den tidigare tilltalades ersättningsskyldighet föreslås vara fakultativ men enligt regeringen bör utgångspunkten vara att en tidigare tilltalad som har begärt att förundersökningen ska återupptas men därefter inte ger in en ansökan om resning ska ersätta staten kostnaden för vad som betalats av allmänna medel i ersättning till försvararen. Vid bedömningen av om ett kostnadsansvar bör åläggas den tidigare tilltalade bör emellertid omständigheterna kring försvararförordnandet och återupptagandet av förundersökningen beaktas. Skulle den tidigare tilltalade t.ex. ha motsatt sig att en offentlig försvarare förordnas eller åklagaren återupptagit förundersökningen till förmån för den tidigare tilltalade mot dennes vilja, kan det – även om situationen förväntas bli ovanlig – finnas skäl att låta kostnaderna stanna på staten. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har påpekat att det inte finns någon sådan begränsning i kostnadsansvaret med hänvisning till den tilltalades ekonomiska förhållanden som finns i 31 kap. 1 § tredje stycket RB. Eftersom den föreslagna bestämmelsen – till skillnad från 31 kap. 1 § RB – är fakultativ har domstolen möjlighet att ta hänsyn till om, och i så fall i vilken utsträckning, det är skäligt att ålägga den tidigare tilltalade något kostnadsansvar. Vid den bedömningen bör enligt regeringen utöver ovan nämnda omständigheter den tidigare tilltalades ekonomiska förhållanden i viss utsträckning kunna beaktas.

Har en förundersökning återupptagits för att utreda om det finns grund för resning kan det uppstå kostnader även för den tidigare tilltalade. Om åklagaren har återupptagit förundersökningen i syfte att utreda om det finns grund för resning till men för den tidigare tilltalade är det enligt regeringen rimligt att den tidigare tilltalade – även om någon ansökan om resning inte lämnas in till domstol – kan få ersättning av allmänna medel för sådana kostnader som avses i 31 kap. 2 § RB och som skäligen varit motiverade för att han eller hon skulle kunna ta tillvara sin rätt. Detta överensstämmer med vad som enligt 31 kap. 8 § första stycket RB gäller i det ordinära förfarandet om en förundersökning läggs ner eller åtal annars inte väcks. De kostnader som den tidigare tilltalade således bör kunna få ersättning för är kostnader för försvarare och för bevisning under den återupptagna förundersökningen. Åklagaren, som är den som förfogar över det allmänna utredningsresurser, har med beaktande av orubblighetsprincipen det yttersta ansvaret för att en förundersökning inte i onödan återupptas i denna situation. Att kostnaderna ska stanna på staten bör därför gälla även om målsäganden ursprungligen begärt att förundersökningen ska återupptas. Någon reglering motsvarande den i det ordinära förundersöknings- och brottmålsförfarandet enligt vilken målsäganden kan bli skyldig att ansvara för kostnader under förunder-

sökningen om han eller hon t.ex. gjort sig skyldig till falsk angivelse (jfr 31 kap. 3 och 8 §§ RB) är enligt regeringen inte nödvändig. Förutsättningarna för att bevilja resning till men för den tidigare tilltalade och att återuppta en förundersökning i detta syfte är mycket begränsade (se närmare avsnitt 4.2.2). Situationen att åklagaren på begäran av målsäganden återupptar en förundersökning till men för den tidigare tilltalade och någon ansökan om resning därefter inte ges in bedöms därför bli så pass ovanlig att det inte finns skäl att införa en särskild bestämmelse om kostnadsansvar för målsäganden i denna situation.

Det är enligt regeringen naturligt att frågan om skyldighet att ersätta kostnader för offentlig försvarare och målsägandebiträde och övriga eventuella utredningskostnader prövas av den domstol som förordnat biträdena, dvs. den domstol som skulle varit behörig att pröva ansökan om resning.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2013.

Om rättshjälpsbiträde i ett pågående resningsförfarande utsetts för en tidigare tilltalad före ikraftträdandet ska i stället bestämmelserna i rättshjälpslagen (1996:1619) gälla.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens när det gäller övergångsbestämmelsen.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har yttrat sig i denna del.

Skälen för regeringens förslag: Lagändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. De bör därför träda i kraft den 1 januari 2013.

När det gäller processrättslig lagstiftning är huvudregeln att nya regler blir omedelbart gällande. Det innebär att sådana regler ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen trätt i kraft. Samtidigt är det ur ett rättssäkerhetsperspektiv viktigt att den enskilde som vidtar rättsliga åtgärder kan förutse vad dessa åtgärder får för konsekvenser. I fråga om rättsligt biträde kan uppstå en situation där rättshjälpsbiträde i ett pågående resningsförfarande beviljats en tidigare tilltalad före ikraftträdandet, men rätten till rättshjälpsbiträde upphör genom den nya regleringen. Bestämmelserna i rättshjälpslagen bör därför gälla i fråga om redan utsedda rättshjälpsbiträden även sedan de nya reglerna trätt i kraft. Några andra övergångsbestämmelser behövs inte.

Regeringens bedömning: Förslagen medför, i vart fall under en övergångsperiod, mindre kostnadsökningar för polisen, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och domstolarna. Även marginellt ökade kostnader för rättsligt bistånd kan förutses. Kostnadsökningarna ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Domstolsverket* ifrågasätter slutsatsen att statens kostnader för arvoden till rättsliga biträden kommer vara förhållandevis marginella. Vidare påtalar verket vikten av att en uppföljning görs efter en tid för att få en bild av hur måltillströmningen vid berörda domstolar och kostnaderna för arvoden har påverkats. Övriga remissinstanser har inte uttalat sig i denna del.

Skälen för regeringens bedömning: Det återupptas årligen endast ett fåtal förundersökningar i resningssammanhang. Regeringens förslag innebär sannolikt en viss ökning av antalet återupptagna förundersökningar. Ökningen bedöms dock inte bli så stor att den kommer att påverka behovet av resurser hos polis och åklagare. Däremot är det troligt att antalet framställningar till åklagaren om nya utredningsåtgärder kommer att öka, i vart fall under en övergångsperiod. Detta torde i första hand gälla framställningar till riksåklagaren. Uppskattningsvis kan det leda till ett förstärkningsbehov motsvarande en halv åklagartjänst. De allmänna åklagarkamrarna torde däremot endast i mindre utsträckning komma att beröras av förslaget.

Förslaget att offentlig försvarare i vissa fall ska kunna förordnas för en tidigare tilltalad i ett resningsförfarande ersätter den nuvarande möjligheten till rättshjälp enligt rättshjälplagen (1996:1619). Praxis har varit restriktiv och antalet ansökningar om rättshjälp i samband med ärenden om resning har varit relativt få. Enligt utredningen inkommer det årligen 5–10 sådana ansökningar till Rättshjälpsmyndigheten och ett lika stort antal ansökningar bedöms handläggas i domstol. Under perioden januari 2008 – november 2009 har det beviljats rättshjälp i två ärenden hos Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden, medan det i domstol rör sig om i vart fall fyra bifallna ansökningar under samma period.

Regeringen bedömer att antalet framställningar om offentlig försvarare kommer att bli fler än de nuvarande rättshjälpsansökningarna. Ökningen torde i första hand komma att beröra Högsta domstolen i form av ökad ärendetillströmning men även hovrätterna torde påverkas i någon mån. Det framstår dock som sannolikt att frekvensen framställningar med tiden kommer att minska. Även antalet förordnanden av offentlig försvarare kommer troligen att öka något genom den nya regleringen. Utredningen har uppskattat att det kan komma att röra sig om 15–20 förordnanden per år. Regeringen har ingen annan uppfattning men konstaterar, liksom utredningen, att prognosen är mycket osäker. Regeringen gör dock bedömningen att statens ökade kostnad för arvoden till offentliga försvarare under alla förhållanden bör bli marginell och kan finansieras inom ram på anslaget för rättsliga biträden.

Kostnaderna för rättsligt bistånd till målsägande i resningsprocessen torde inte komma att påverkas av regeringens förslag; regleringen innebär i detta avseende en kodifiering av praxis.

Regeringen bedömer att de merkostnader som uppkommer hos polis, åklagare och domstolar med anledning av den föreslagna regleringen kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

21 kap. 3 b §

En offentlig försvarare ska förordnas för en tidigare tilltalad om

1. han eller hon är i behov av försvarare med hänsyn till att åklagaren enligt 58 kap. 6 a § beslutat eller har möjlighet att besluta att återuppta en förundersökning eller att låta en pågående förundersökning även avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet, eller

2. det annars finns synnerliga skäl.

Vid bedömningen av om den tidigare tilltalade är i behov av försvarare ska rätten beakta brottets beskaffenhet, den tidigare tilltalades personliga förhållanden och vilka utredningsåtgärder som ska vidtas.

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för att förordna en offentlig försvarare i ett resningsförfarande. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.1.

Enligt *första stycket 1*, första ledet, ska en offentlig försvarare förordnas för en tidigare tilltalad när han eller hon är i behov av försvarare med hänsyn till att åklagaren enligt 58 kap. 6 a § RB beslutat att återuppta en förundersökning. Med en tidigare tilltalad avses någon som varit föremål för en brottmålsrättegång som avslutats med en dom eller ett beslut som vunnit laga kraft. Begreppet omfattar alltså både den som friats från ansvar och den som dömts för brott. Att begreppet misstänkt används i övriga bestämmelser i 21 kap. RB hindrar inte att dessa bestämmelser i möjligaste mån tillämpas även på försvararförordnanden i resningssammanhang. Det bör inte regelmässigt förordnas försvarare när åklagaren beslutat att återuppta en förundersökning utan det ska i det enskilda fallet finnas behov av ett rättsligt biträde. Har förundersökningen återupptagits med anledning av att åklagaren har ansökt, eller avser att ansöka, om resning till men för den tidigare tilltalade finns ofta starka skäl att utse en offentlig försvarare. Enligt första stycket 1, andra ledet, ska en offentlig försvarare förordnas när det behövs med hänsyn till att åklagaren har möjlighet att återuppta en förundersökning enligt 58 kap. 6 a §. Domstolen måste alltså i detta fall göra en bedömning av om det finns förutsättningar att återuppta förundersökningen. Bedömningen får göras utifrån det underlag som presenteras av den tidigare tilltalade eller dennes ombud. Yttrande i frågan kan också inhämtas från åklagaren. Omständigheter som i detta skede kan vara av betydelse för bedömningen av om en offentlig försvarare ska förordnas är om domstolen i ett resningsärende förelagt åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd eller att inkomma med en skriftlig förklaring. Första stycket 1, tredje ledet, reglerar

situationen att en dom eller ett beslut avseende en tilltalad har vunnit laga kraft men förundersökningen angående brottet i och för sig inte är avslutad. I dessa fall kan en offentlig försvarare förordnas under samma förutsättningar som om åklagaren beslutat eller haft möjlighet att besluta att återuppta en förundersökning. Enligt *första stycket 2* kan en offentlig försvarare förordnas om det annars finns synnerliga skäl. Bestämmelsen är framför allt avsedd att tillämpas när det krävs särskilda arbetsinsatser inför en ansökan om resning eller en begäran om att en förundersökning ska återupptas enligt 58 kap. 6 a § RB. Omständigheter som kan tala för att det krävs sådana särskilda arbetsinsatser är att det bakomliggande utredningsmaterialet är omfattande och att det innehåller komplicerade juridiska frågor. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt.

Enligt *andra stycket* ska vid prövningen av om den tidigare tilltalade är i behov av försvarare enligt första stycket 1 *brottets beskaffenhet* beaktas. Om det är tveksamt om en planerad utredningsåtgärd inom ramen för en återupptagen förundersökning fordrar försvarare, kan den omständigheten att brottet är av allvarligt slag påverka domstolens ställningstagande i förmånlig riktning för den tidigare tilltalade. Motsatsvis kan den omständigheten att brottet är mindre allvarligt innebära att bedömningen bör vara mer restriktiv. En viss parallell kan dras till de fall där en offentlig försvarare på grund av brottets allvar förordnas i det ordinära förundersöknings- och brottmålsförfarandet (21 kap. 3 a § RB). Motsvarande resonemang kan föras när det är fråga om att förordna en offentlig försvarare i skedet innan en förundersökning har återupptagits. Vidare bör domstolen väga in *den tidigare tilltalades personliga förhållanden* i bedömningen. Förarbetena till 21 kap. 3 a § andra stycket 3 RB kan här ge viss vägledning (prop. 1983/84:23 s. 18). Faktorer som hög eller låg ålder, psykisk eller allvarlig sjukdom, nedsatt syn eller hörsel eller annat allvarligt handikapp kan komma att tillmätas betydelse i det enskilda fallet. Offentlig försvarare ska däremot inte förordnas enbart av kurativa skäl. Särskild vikt bör fästas vid om personen är under 18 år. Vilken *utredningsåtgärd* som är aktuell har också betydelse vid behovsbedömningen. Om den tidigare tilltalade ska förhöras inom ramen för den återupptagna förundersökningen kan det ofta finnas ett behov av biträde. Även i samband med förnyade målsägande- och vittnesförhör kan det finnas skäl för en offentlig försvarare att bevaka sin huvudmans intressen. Behovet av biträde framstår dock som betydligt mindre om den åtgärd som ska vidtas är begränsad till en kompletterande teknisk undersökning eller till inhämtande av ett sakkunnigutlåtande.

21 kap. 4 a §

En framställan om förordnande av en offentlig försvarare enligt 3 b § ska göras hos den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket är behörig att pröva ansökan om resning.

Paragrafen, som är ny, reglerar i vilken instans frågan om förordnande av offentlig försvarare ska tas upp. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Av bestämmelsen framgår att det är den domstol som är behörig att pröva ansökan om resning som ska ta ställning till frågan om förordnande av offentlig försvarare. En ansökan kan när som helst ges in av den tidigare tilltalade. Enligt 23 kap. 5 § RB är dessutom åklagaren skyl-

dig att hos rätten anmäla behov av offentlig försvarare. Att rätten även på eget initiativ kan förordna en offentlig försvarare följer av 4 § andra stycket. Om frågan om förordnande av offentlig försvarare uppkommer innan en ansökan om resning ges in får domstolen ta ställning till försvararfrågan i ett särskilt ärende.

23 kap. 5 §

Ska enligt 21 kap. 3 a eller 3 b § en offentlig försvarare utses för den misstänkte eller den tidigare tilltalade, ska undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren ska också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde.

Om det inte pågår någon förundersökning ska anmälan enligt första stycket göras av åklagaren.

Paragrafen reglerar förundersökningsledarens skyldighet att till rätten anmäla behov av offentlig försvarare och målsägandebiträde. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Genom tillägget i *första stycket* tydliggörs att undersökningsledaren även i resningssammanhang har en anmälningsskyldighet när det gäller offentlig försvarare.

En offentlig försvarare kan enligt 21 kap. 3 b § under vissa förutsättningar förordnas redan innan en förundersökning har återupptagits. Eftersom det då inte finns någon förundersökningsledare föreskrivs i *andra stycket*, som är nytt, att skyldigheten att anmäla behov av offentlig försvarare gäller åklagaren.

58 kap. 6 a §

Åklagaren ska återuppta en förundersökning om det i en ansökan om resning åberopas eller om det på annat sätt kommer fram en omständighet eller ett bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset kan utgöra grund för resning. Förundersökningen ska dock inte återupptas om det saknas behov av utredningsåtgärder.

Om förundersökningen inte är avslutad ska åklagaren, under de förutsättningar som anges i första stycket, i stället besluta att förundersökningen även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Paragrafen, som är ny, reglerar i vilka fall åklagaren ska återuppta förundersökningen när resning aktualiseras. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.2.

I *första stycket* regleras förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning. En första förutsättning är att det i en ansökan om resning åberopas, eller på annat sätt kommer fram, omständighet eller bevis som inte tidigare lagts fram. Återupptagande av en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning kan t.ex. initieras genom att den dömda åberopar nytt material i en ansökan om resning som ges in till domstol. I de fall domstolen begär en skriftlig förklaring av åklagaren får denne anledning att ta ställning till om förundersökningen ska återupptas. Frågan om att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning kan aktualiseras även på andra sätt, t.ex. genom en framställan om utredningsåtgärder som riktas direkt till åklagaren eller genom att åklagaren på

något annat sätt får kännedom om att en dom som vunnit laga kraft kan vara materiellt felaktig. Nyhetskravet är detsamma som i 58 kap. 2 och 3 §§ RB. Dessutom krävs att det är sannolikt att det nya materialet kan utgöra grund för resning. För att kunna bedöma sannolikheten är det inte tillräckligt att sökanden blankt påstår att det finns en ny omständighet eller ett nytt bevis. Påståendet i sig måste vara så konkretiserat att det förtjänar att tas på allvar. När det gäller påståenden om ändrade uppgifter från förhörspersoner kan det ibland vara tillräckligt att det närmare beskrivs i vilket sammanhang förhörspersonen ändrat sin utsaga, hur de ändrade uppgifterna blivit kända, varför förhörspersonen ändrat sina uppgifter, etc. Om det görs gällande att en ny teknisk undersökning kommer att visa motsatsen till vad en under den ordinära processen genomförd undersökning gett vid handen, skulle påståendet kunna leda till återupptagande av förundersökningen om det t.ex. kan underbyggas med påvisande av felaktigheter eller otydligheter i relevanta avseenden i protokollet från den tidigare undersökningen. Ett riktmärke bör vara att uppgifterna om det nya material som åberopas inte får vara så vaga att ett återupptagande av förundersökningen i princip skulle syfta till att ”fiska” efter några omständigheter eller bevis. Utgångspunkten för bedömningen av om det nya materialet sannolikt kan utgöra grund för resning är vad som fordras för resning. Åklagaren ska göra en prognos av det nya materialets betydelse för möjligheten att bevilja resning. Prognosen ska inte göras av vilket faktiskt bevisvärde en viss kompletterande utredningsåtgärd kan ha utan prövningen ska utgå från hur bedömningen utfaller om de nya uppgifterna bekräftas. Frågan är med andra ord vilken betydelse det nya materialet, om det vid en återupptagen förundersökning visar sig vara riktigt, har för en kommande resningsprövning. Eftersom möjligheterna till resning är mer vidsträckta till förmån än till men för den tidigare tilltalade kan det oftare finnas anledning att återuppta en förundersökning när det kan bli fråga om resning till den tidigare tilltalades förmån. Vidare innebär det nära sambandet mellan resningsreglerna och förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning att åklagaren vid bedömningen av om ett återupptagande ska ske har att betrakta det nya materialet i ljuset av bevisningen i det tidigare brottmålet. Ju starkare bevisningen varit i det bakomliggande målet, desto mer krävs av det nya materialet för att förundersökningen ska tas upp på nytt. Om förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning är uppfyllda är åklagaren skyldig att återuppta förundersökningen. Skyldigheten gäller dock inte om det saknas behov av att vidta ytterligare utredningsåtgärder. För detta krävs att det nya material som har kommit fram är så otvetydigt att det inte finns behov av att komplettera utredningen ytterligare. Det bör med andra ord ställas stora krav på det nya materialet för att åklagaren inte ska behöva återuppta förundersökningen.

Andra stycket reglerar den situationen att förundersökningen angående brottet inte är avslutad när en fråga om utredningsåtgärder i syfte att utreda om det finns förutsättningar för resning uppkommer. Så kan t.ex. vara fallet om flera personer som är inblandade i ett brott lagförs vid olika tillfällen. Eftersom det i ett sådant fall inte är möjligt att återuppta förundersökningen ska åklagaren i stället besluta att den pågående förun-

dersökningen ska avse även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet. Förutsättningarna för att fatta ett sådant beslut är desamma som för att återuppta en förundersökning i syfte att utreda om det finns grund för resning.

58 kap. 6 b §

I ett ärende om resning får rätten förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd, om det enligt 6 a § finns förutsättningar att återuppta förundersökningen eller besluta att en pågående förundersökning även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Paragrafen, som är ny, reglerar domstolens möjlighet att förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

Av paragrafen framgår att rätten får förelägga åklagaren att vidta en viss utredningsåtgärd, om det enligt 6 a § finns förutsättningar att återuppta förundersökningen eller besluta att en pågående förundersökning även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet. Möjligheten att förelägga åklagaren är tänkt att komma i fråga framför allt om utredningsåtgärden är av sådant slag att den resningssökande inte själv kan företa den, t.ex. en rättsmedicinsk åtgärd, eller om det nya materialets bevisvärde riskerar att förstöras om den resningssökande skulle vidta utredningsåtgärden på egen hand. Föreläggandet ska avse en specifik utredningsåtgärd och inte utredningsåtgärder i allmänhet.

58 kap. 8 a §

Om en offentlig försvarare har förordnats enligt 21 kap. 3 b § och det inte ges in någon resningsansökan till domstol, får den tidigare tilltalade åläggas att ersätta staten för det som har betalats av allmänna medel i ersättning till försvararen.

Om en åtgärd som avses i 6 a § har vidtagits i syfte att utreda om det finns grund för resning till men för den tidigare tilltalade och det inte ges in någon resningsansökan till domstol, får den tidigare tilltalade tillerkännas ersättning av allmänna medel för sådana skäligen kostnader som avses i 31 kap. 2 §.

Frågan om ersättning för kostnader enligt första och andra styckena prövas av den domstol som enligt 4 § första stycket är behörig att pröva resningsansökan.

Paragrafen, som är ny, reglerar ansvaret för kostnader som uppkommer i resningssammanhang i fall då någon ansökan om resning inte ges in till domstol. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Enligt *första stycket* får den tidigare tilltalade åläggas att ersätta staten för vad som betalats av allmänna medel i ersättning till en offentlig försvarare som förordnats enligt 21 kap. 3 b § RB. Den tidigare tilltalade kan bli ersättningsskyldig för försvararkostnader oavsett om förundersökningen återupptagits eller inte. Bestämmelsen är fakultativ. Vid bedömningen av om den tidigare tilltalade ska åläggas ersättningsskyldighet bör anledningen till att en offentlig försvarare förordnats eller att en förundersökning återupptagits liksom den tidigare tilltalades ekonomiska förhållanden beaktas.

Enligt *andra stycket* ska den tidigare tilltalade kunna få ersättning för sådana kostnader som avses i 31 kap. 2 § RB och som skäligen varit motiverade för att han eller hon skulle kunna ta tillvara sin rätt. Den

tidigare tilltalade kan alltså enligt denna bestämmelse få ersättning för skäligen kostnader för försvarare och för bevisning under förundersökningen även om någon ansökan om resning inte lämnas in till domstol. En förutsättning för att bestämmelsen ska bli tillämplig är att en förundersökning har återupptagits i syfte att utreda om det finns grund för resning till men för den tidigare tilltalade eller att det i detta syfte beslutats att en pågående förundersökning även ska avse frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Enligt *tredje stycket* ska frågan om ersättningsskyldighet för sådana kostnader som avses i första och andra styckena prövas av den domstol som skulle varit behörig att pröva ansökan om resning. Prövningen kan lämpligen göras i samband med beslut om ersättning till den offentliga försvararen.

10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

24 §

För en misstänkt som inte har fyllt arton år *ska en* offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han *eller hon* saknar behov av försvarare. När en offentlig försvarare *ska* förordnas, *ska* undersökningsledaren *anmäla* det hos rätten.

För en tidigare tilltalad gäller 21 kap. 3 b § och 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

Paragrafen reglerar när en offentlig försvarare ska förordnas för den som är under 18 år. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.1 och 6.4.

I *andra stycket*, som är nytt, anges under vilka förutsättningar en offentlig försvarare kan förordnas för en tidigare tilltalad. Med *tidigare tilltalad* avses någon som varit föremål för en brottmålsrättegång som avslutats med en dom eller ett beslut som vunnit laga kraft. Begreppet omfattar alltså både den som friats från ansvar och den som dömts för brott. För en tidigare tilltalad ska bestämmelserna i 21 kap. 3 b § och 23 kap. 5 § RB om förordnande av offentlig försvarare tillämpas. Vid bedömningen av om den tidigare tilltalade enligt 21 kap. 3 b § RB har behov av en offentlig försvarare bör den omständigheten att han eller hon inte har fyllt 18 år särskilt beaktas. Av hänvisningen till 23 kap. 5 § RB följer att åklagaren är skyldig att till domstolen anmäla om en offentlig försvarare bör utses.

Övriga ändringar är endast språkliga.

10.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde

1 §

När en förundersökning har inletts *eller återupptagits ska* ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till

sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebitråde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

Paragrafen anger förutsättningarna för att ett målsägandebitråde ska förordnas. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.2.

Tillägget i *första stycket* innebär att en målsägande har rätt till målsägandebitråde även när en förundersökning har återupptagits. Detta gäller oavsett om en förundersökning återupptagits i ett ordinärt förfarande eller i resningssammanhang. Någon ändring i sak när det gäller det ordinära förfarandet är inte avsedd. En grundläggande förutsättning för att ett målsägandebitråde ska kunna förordnas i resningssammanhang är att förundersökningen återupptas. Utöver att förundersökningen återupptas krävs att den gäller något av de brott som anges i första stycket och att de särskilda förutsättningar som anges för respektive brott är uppfyllda. Den bedömning som ska göras i fråga om målsäganden har behov av målsägandebitråde måste dock anpassas till de särskilda förutsättningar som kan gälla i resningssammanhang. Det är framför allt i samband med att förnyat förhör ska hållas med målsäganden inom ramen för en återupptagen förundersökning som behovet av målsägandebitråde kan antas uppkomma. Behov av målsägandebitråde kan däremot normalt inte anses föreligga om en återupptagen förundersökning inte föranleder några åtgärder som involverar målsäganden.

7 a §

Om en förundersökning har återupptagits enligt 58 kap. 6 a § första stycket rättegångsbalken ska en framställan om förordnande av målsägandebitråde göras hos den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken är behörig att pröva ansökan om resning.

Paragrafen, som är ny, reglerar i vilken instans en fråga om förordnande av målsägandebitråde ska tas upp. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Av bestämmelsen framgår att det är den domstol som är behörig att pröva ansökan om resning som ska ta upp frågan om förordnande av målsägandebitråde. Om frågan om förordnande av målsägandebitråde uppkommer innan en ansökan om resning ges in får domstolen ta ställning till frågan om förordnande av målsägandebitråde i ett särskilt ärende. Är förundersökningen angående brottet inte avslutad när en ansökan om resning ges in till domstolen (jfr 58 kap. 6 a § andra stycket RB) ska frågan om förordnande av målsägandebitråde prövas enligt bestämmelserna i det ordinära förfarandet. En ansökan kan ges in av målsäganden direkt till domstolen. Enligt 23 kap. 5 § första stycket RB är dessutom undersökningsledaren skyldig att hos rätten anmäla behov av målsägandebitråde. Att rätten även på eget initiativ kan förordna målsägandebitråde framgår av 4 § första stycket.

8 §

Bestämmelserna i 31 kap. samt 58 kap. 8 och 8 a §§ rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller någon annan att till staten återbetala kostnader för försvarare som enligt rättens beslut har betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader för målsägandebiträde. I mål där målsägandebiträdets uppgifter kvarstår enligt 3 § andra stycket gäller för dessa kostnader bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om ansvar för motparts rättegångskostnader.

Paragrafen reglerar skyldigheten att återbetala kostnader för målsägandebiträde. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Genom tillägget i paragrafen kommer bestämmelserna om skyldigheten att ersätta kostnader för målsägandebiträde att gälla även i resningssammanhang. Övriga ändringar är endast språkliga.

10.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

1 §

När en förundersökning har inletts eller återupptagits i fråga om ett brott som kan leda till fängelse och har begåtts mot någon som är under 18 år, ska en särskild företrädare förordnas för barnet om

1. en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet, eller
2. det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt.

En särskild företrädare ska inte förordnas om det med hänsyn till barnet är obehövt eller särskilda skäl annars talar mot det.

Paragrafen reglerar när en särskild företrädare för barn ska förordnas. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.2.

Ändringen i första stycket innebär att en målsägande som är under 18 år har rätt till särskild företrädare även när en förundersökning har återupptagits. Enligt nuvarande ordning förutsätter ett förordnande av särskild företrädare för barn i praktiken att en förundersökning har inletts. Samma krav gäller vid förordnande av målsägandebiträde (jfr 1 § lagen [1988:609] om målsägandebiträde). Kopplingen till förundersökningens inledande tydliggörs genom den föreslagna ändringen. Någon ändring i sak när det gäller det ordinarie brottmålsförfarandet är inte avsedd. Utöver kravet på att en förundersökning ska ha inletts gäller liksom i det ordinarie brottmålsförfarandet att det ska vara fråga om ett brott som kan föranleda fängelse, att brottet begåtts mot barnet och att de övriga förutsättningar som anges i första stycket 1 och 2 är uppfyllda. Den bedömning som ska göras i fråga om det finns behov av en särskild företrädare för barn måste på samma sätt som beträffande förordnande av målsägandebiträde anpassas till de särskilda förutsättningar som kan gälla i resningssammanhang. Det är således framför allt i samband med att ett förnyat förhör ska hållas med barnet inom ramen för en återupptagen förundersökning som behovet av särskild företrädare kan tänkas uppkomma. Behov av särskild företrädare kan däremot normalt inte anses föreligga om en återupptagen förundersökning inte föranleder några åtgärder som involverar barnet. Övriga ändringar är endast språkliga.

4 §

En ansökan om förordnande enligt 1 eller 2 § görs av åklagaren hos tingsrätten.

Om en förundersökning har återupptagits enligt 58 kap. 6 a § första stycket rättegångsbalken ska ansökan göras hos den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken är behörig att pröva ansökan om resning.

Paragrafen reglerar i vilken instans en fråga om förordnande av särskild företrädare för barn ska tas upp. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

I paragrafens *andra stycke*, som är nytt, införs ett undantag från den ordning som gäller i det ordinära brottmålsförfarandet att ansökan om förordnande av särskild företrädare för barn ska göras hos tingsrätt. När frågan om särskild företrädare för barn väcks med anledning av en resningsfråga är det i stället den domstol som är behörig att pröva ansökan om resning som ska ta ställning till frågan om förordnande av särskild företrädare för barn. När en ansökan om resning ges in till domstol utan att förundersökningen angående brottet är avslutad (jfr 58 kap. 6 a § andra stycket RB) ska frågan om förordnande av särskild företrädare för barn prövas enligt bestämmelserna i det ordinära förfarandet.

Sammanfattning av betänkandet Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde (SOU 2009:98)

Utredningens uppdrag

Utredningen har som uppdrag att utreda dels hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas, dels hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras. I detta delbetänkande behandlas den sistnämnda frågeställningen, som innefattar två delar.

I den första delen ska utredningen enligt direktiven överväga hur åklagares och domstolars förfarande med anledning av ansökan om resning i brottmål bör vara utformat så att det blir mer förutsebart och tydligt för de enskilda parterna. I uppdraget ingår även att redovisa riksåklagarens och Högsta domstolens praxis gällande förutsättningarna för att utredningsåtgärder i resningssyfte ska vidtas. Utredningen ska i denna del vidare överväga om en åklagare bör ges möjlighet att utanför förundersökningsinstitutet vidta vissa begränsade utredningsåtgärder med anledning av att en ansökan om resning i brottmål förbereds eller har getts in till domstol.

Den andra delen rör frågan om rätt till rättsligt biträde i resningsförfarandet. Utredningen ska överväga om och i så fall under vilka förutsättningar den tilltalade eller andra personer som har varit parter i det tidigare brottmålet bör ha rätt till rättsligt biträde när en fråga om resning kommit upp.

Det ingår däremot inte i utredningens uppdrag att behandla reglerna om vad som krävs för att resning ska beviljas i brottmål.

Resningsförfarandet

Bakgrund

Den som ansöker om resning har bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda. I de flesta fall är det dock staten genom åklagaren som förfogar över utredningsresurserna. Det saknas lagreglering som uttryckligen tar sikte på utredningsåtgärder i samband med ett ärende om resning. Det är dock klart att en förutsättning för att åklagaren lagligen ska kunna vidta faktiska utredningsåtgärder är att förundersökningen återupptas, se t.ex. JO 2000/01 s. 69. Eftersom det inte finns rättsligt stöd för sådana åtgärder har 23 kap. 23 § rättegångsbalken (RB) om komplettering av förundersökning i det ordinarie brottmålsförfarandet tillämpats analogt.

Det saknas också uttrycklig reglering av vad som krävs i form av nya omständigheter och bevis för att en förundersökning ska få återupptas i resningssyfte. I bl.a. det nyss nämnda ärendet har Justitieombudsmannen uttalat att det krävs mycket starka skäl för att utredningsåtgärder ska få vidtas efter det att en dom vunnit laga kraft. Justitieombudsmannen har därefter tillagt att det finns anledning att skilja mellan resning till nackdel

för tilltalad och till förmån för tilltalad. I det senare fallet är enligt Justitieombudsmannen möjligheterna att beviljas resning betydligt större och därför kan det också finnas anledning att oftare återuppta en förundersökning i sådana situationer.

Högsta domstolens och riksåklagarens praxis

Inom Åklagarmyndigheten är det riksåklagaren som är part i resningsärenden avseende lagakraftvunna hovrättsdomar. Det finns inom riksåklagarens kansli en särskild funktion bestående av en överåklagare för handläggning av dessa ärenden.

Frågan om återupptagande av en förundersökning i resningssyfte kan initieras på tre sätt hos riksåklagaren. Till att börja med kan en enskild person, innan någon ansökan om resning lämnats in till Högsta domstolen, i en framställning direkt till riksåklagaren begära att förundersökningen ska återupptas. Detta är den vanligaste situationen. Vidare finns möjligheten att begära att utredningsåtgärder ska vidtas i samband med att en resningsansökan lämnas in. Riksåklagaren kan också på eget initiativ besluta att förundersökningen ska återupptas. Detta kan t.ex. vara föranlett av synpunkter från en lokal åklagare om att en dom kan vara felaktig.

Det har vid ett fåtal tillfällen förekommit att Högsta domstolen förordnat att riksåklagaren ska vidta viss utredningsåtgärd i ett pågående resningsärende. Förfarandet saknar uttryckligt stöd i lag och synes ha skett med analog tillämpning av bl.a. 45 kap. 11 § RB, som reglerar domstolens möjlighet att i det ordinära brottmålsförfarandet ge ett sådant förordnande.

Beträffande förutsättningarna att återuppta en förundersökning har riksåklagaren gjort följande tolkning av rättsläget. Förundersökningen ska återupptas om det framkommer nya omständigheter eller bevis som – självfallet på objektiva grunder – ger sådan anledning att hysa tvivel om en hovrättsdoms riktighet att resning bör kunna beviljas om en kompletterande utredning bekräftar innehållet i det nya materialet. Vid bedömningen ska även den s.k. tilläggsregeln beaktas. Regeln innebär att kraven för att bevilja resning till förmån för den tilltalade i vissa fall är lägre än annars.

Lagreglering av utredningsåtgärder i resningssyfte

Utredningens uppfattning är att det bör vara reglerat i lag under vilka förutsättningar en förundersökning ska återupptas i resningssyfte. Härigenom skapas klarhet om när en enskild kan få del av det allmännas utredningsresurser, vilket från dennes synpunkt gör förfarandet mer förutsebart. När det gäller resning till men för den tilltalade talar också rätts-säkerhetsskäl för en lagreglering.

Utredningen föreslår att nuvarande praxis ska kodifieras på så sätt att det i lag ska införas en bestämmelse om under vilka förutsättningar en förundersökning ska återupptas i samband med resning. Om förundersökningen angående brottet inte är avslutad när en fråga om utredningsåtgärder i resningssyfte uppkommer – så kan t.ex. hända om flera perso-

ner är inblandade i brottet och dessa lagförs vid olika tidpunkter – är det dock inte möjligt att återuppta förundersökningen. Åklagaren ska i dessa fall i stället besluta att den pågående förundersökningen ska omfatta även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet

Utredningsåtgärder sker normalt inom ramen för en förundersökning. Utredningen har fått i uppdrag att pröva om det finns skäl att i vissa fall ge åklagaren möjlighet att i samband med ett resningsärende vidta utredningsåtgärder trots att förundersökningen inte återupptagits. En fördel med en sådan ordning kan vara att åklagaren då får ett bättre beslutsunderlag inför ställningstagandet till om förundersökningen ska återupptas. En nackdel är att den s.k. orubblighetsprincipen, som innebär att lagakraftvunna domar i princip inte ska ändras, riskerar att urholkas. Det kan nämligen inte anses förenligt med denna princip att bedriva utredning enbart i syfte att ”fiska” efter resningsmaterial.

För att det ska framstå som meningsfullt att ge åklagaren denna möjlighet måste det vara lägre ställda krav för att få vidta åtgärderna än vad som gäller för att en förundersökning ska återupptas. Ju lägre krav som ställs, desto större blir dock konflikten med orubblighetsprincipen. Om högre krav ställs, blir konflikten med orubblighetsprincipen å andra sidan mindre, men risken är då att skillnaden mot att återuppta en förundersökning blir liten och regleringen därmed verkningslös.

Enligt utredningens mening är det från rättssäkerhetssynpunkt inte heller lämpligt att t.ex. hålla förhör utanför ramarna för regleringen om förundersökning i 23 kap. RB.

Utredningen anser sammantaget att det inte genom lag bör införas en möjlighet för åklagaren att vidta utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet. En enklare och mer rättssäker ordning för att låta en enskild resningssökande få del av statens utredningsresurser i ett tidigare skede kan i stället vara att sänka de krav som i dag gäller för att återuppta en förundersökning.

Förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte

Rättsläget i dag innebär att det ställs höga krav för att en förundersökning ska kunna återupptas efter att en dom vunnit laga kraft. Förenklat uttryckt anses förundersökningen kunna tas upp på nytt endast om det nya material som åberopas, om det i den återupptagna utredningen visar sig vara riktigt, kan förväntas leda till att resning beviljas. Kraven för att resning ska beviljas är i sin tur mycket högt ställda. Utredningens förslag innebär att det ska framgå av lag när en förundersökning ska återupptas i resningssyfte. Frågan är om kraven för ett återupptagande ska sänkas. Hänsynen till orubblighetsprincipen talar för att kraven ska vara höga. Resningsinstitutet får aldrig bli en ”fjärde instans”. När det gäller att upprätthålla allmänhetens förtroende för rättsväsendet är det emellertid inte bara av betydelse att lagakraftvunna domar står fast utan också att de blir riktiga. Detta brukar kallas för sanningsprincipen.

Det har till utredningen framförts att de höga kraven för att en förundersökning ska återupptas ofta leder till att den dömde eller dennes ombud tvingas att själv t.ex. hålla förhör med en målsägande eller ett vittne. En sådan egenhändig bevisupptagning utanför förundersökningens ram riskerar att förstöra bevisningen snarare än att säkra den.

Den rådande situationen är otillfredsställande. Enligt utredningens mening måste det skapas en bättre balans i förhållandet mellan den enskilde och staten när det gäller tillgången till utredningsresurser för att kunna angripa en dom som kan vara felaktig. Även om det innebär att orubblighetsprincipen i någon mån får ge vika till förmån för sanningsprincipen, är det utredningens uppfattning att *kraven för att återuppta en förundersökning ska sättas lägre än vad som gäller enligt nuvarande praxis*. Det bör framhållas att kraven för att bevilja resning fortfarande är desamma och att orubblighetsprincipens ställning i det avseendet är oförändrad.

Liksom enligt nuvarande praxis ska en förutsättning för att återuppta en förundersökning i resningssyfte vara att det kommer fram en ny omständighet eller ett nytt bevis. Det nya materialet måste vidare sättas i relation till vad som krävs för att resning ska beviljas. Det är individuellt för varje resningsärende vad som krävs i form av nya omständigheter eller bevis för att resning ska beviljas. Detsamma måste därmed gälla också för när en förundersökning i resningssyfte ska återupptas. Ju starkare bevisningen varit i det bakomliggande brottmålet, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att förundersökningen ska tas upp på nytt.

För att det ska bli aktuellt att överväga att återuppta en förundersökning i ett resningssammanhang bör det inte vara tillräckligt med ett blankt påstående om att det finns nytt material. Påståendet i sig måste vara så konkretiserat att det förtjänar att tas på allvar.

Sammantaget föreslår utredningen att kravet för att återuppta en förundersökning i resningssyfte bör uttryckas så att det ska vara tillräckligt att det nya materialet sannolikt kan utgöra grund för resning för att en förundersökning ska återupptas i resningssyfte. Avsikten är att möjligheterna att ta upp en förundersökning på nytt ska bli större än vad de är i dag.

Om dessa förutsättningar för att återuppta en förundersökning i resningssyfte är uppfyllda, ska åklagaren också ha en skyldighet att återuppta förundersökningen. Naturligtvis är det dock bara om det finns ett behov av att vidta ytterligare utredningsåtgärder som en sådan skyldighet ska finnas. Det är nämligen inte ovanligt att ett resningsärende kan avgöras utan kompletterande utredningsåtgärder.

Utredningsåtgärder efter föreläggande av domstolen

Det har i enstaka fall förekommit att Högsta domstolen förelagt riksåklagaren att komplettera utredningen i ett pågående resningsärende. Förfarandet saknar direkt lagstöd och förefaller ske med analog tillämpning av de bestämmelser i rättegångsbalken som ger rätten möjlighet att begära komplettering av förundersökningen i det ordinarie brottmålsförfarandet (se t.ex. 45 kap. 11 § RB).

I 46 kap. 4 § andra stycket RB ges uttryck för den utredningsskyldighet och den skyldighet att bedriva materiell processledning som rätten har i brottmålsprocessen. I resningsärenden är bestämmelsen inte tillämplig. Allmänt sett gäller nämligen att rätten i sådana ärenden inte har dessa skyldigheter. De fall där Högsta domstolen förelagt riksåklagaren utgör därmed undantag från grundinställningen.

Utredningens uppfattning är att det framstår som rimligt att domstolen har möjlighet att agera om den anser att förutsättningarna för ett återuppta en förundersökning är uppfyllda, men åklagaren är av motsatt uppfattning. Denna möjlighet saknar alltså för närvarande direkt lagstöd och bör därför författningsregleras. Avsikten är inte att lägga en direkt utredningsskyldighet på domstolen i resningsärenden, utan att ge domstolen möjlighet att verka för en mer fullständig utredning när det framstår som särskilt angeläget. Så kan t.ex. vara fallet om den resningssökande inte har rätt att själv företa den aktuella utredningsåtgärden eller om bevisvärdet av det nya material som utredningsåtgärden syftar till att säkra riskerar att förstöras om den enskilde skulle vidta den på egen hand. Självklart måste möjligheten till föreläggande utnyttjas med stor försiktighet. Vidare ska föreläggandet ta sikte på en specifik utredningsåtgärd.

Bestämmelsen ska vara tillämplig vid såväl hovrätts som Högsta domstolens handläggning av resningsärenden.

Rätt till rättsligt biträde

Bakgrund

Det finns inte någon författningsreglerad rätt till rättsligt bistånd i samband med resningsförfarandet i brottmål. Detta gäller såväl för den tilltalade som för målsäganden. I rättsfallet NJA 1980 s. 416 har Högsta domstolen slagit fast att en dömd person som ansökt om resning inte har rätt till offentlig försvarare. Däremot har en målsägande, i ett fall då riksåklagaren beslutat att återuppta en förundersökning för att senare kunna bedöma om det fanns skäl att begära resning, fått ett målsägandebiträde utsett av Högsta domstolen (NJA 2002 s. 439). När det gäller förordnande av särskild företrädare för barn i resningsärenden får rättsläget anses oklart; det saknas vägledning i såväl förarbeten som praxis. Rättshjälp enligt rättshjälpslagen kan i sammanhanget komma i fråga för en tidigare tilltalad. Praxis är dock restriktiv och det torde krävas särskilda skäl för att en ansökan ska beviljas. Rättshjälp kan också beviljas för en målsägande som inte fått rättslig assistans på annat sätt.

Bör det finnas en författningsreglerad rätt till rättsligt biträde i ärenden om resning?

Enligt utredningens uppfattning skulle förutsebarheten för den enskilde öka om förutsättningarna för att kunna få rättsligt biträde fanns angivna i lag. Det innebär också att rättssäkerheten förstärks. Detta gäller oavsett om det är fråga om en tilltalad eller en målsägande. Utredningen har inte funnit några egentliga skäl som talar mot en lagreglering. Det ska därför

framgå av lagen under vilka förutsättningar rättsligt bistånd i resningsprocessen kan komma i fråga. Bilaga 1

Formerna för rättsligt biträde

Målsägandebiträde bör även fortsättningsvis vara den biträdesform som i första hand kommer i fråga för brottsoffer som är i behov av hjälp och stöd i samband med ett resningsärende. Den nuvarande möjligheten för målsäganden att få rättshjälp bör också finnas kvar.

För unga brottsoffer under 18 år kan det i vissa fall i den ordinära brottmålsprocessen vara aktuellt att förordna särskild företrädare för barn. Denna möjlighet ska uttryckligen också finnas i samband med ett resningsärende.

När det gäller tidigare tilltalade anser utredningen att den lämpligaste biträdesformen i ett resningsärende är offentlig försvarare. Den nuvarande möjligheten till rättshjälpsbiträde ersätts därmed (se 7 § andra stycket rättshjälpslagen).

Förutsättningarna för rätt till biträde

Vid bedömningen av om det finns förutsättningar att i ett resningsärende utse målsägandebiträde eller särskild företrädare för barn ska den gällande lagstiftningen tillämpas.

För att en offentlig försvarare ska kunna förordnas när en fråga om resning uppkommit bör som huvudregel gälla att förundersökningen har återupptagits eller att domstolen bedömer att det finns skäl för ett återupptagande. Skälet för att dessa omständigheter bör beaktas särskilt är att ärendet då får anses ha sådan substans att det framstår som mer rimligt än annars att staten bidrar till kostnaderna för rättslig assistans. Det bör dock finnas en möjlighet att även i andra fall utse offentlig försvarare. Det ska då finnas synnerliga skäl. En sådan situation kan vara att ärendet är så komplicerat att det krävs särskilda förberedelser inför en resningsansökan.

Domstolens prövning av rätten till försvarare ska också innefatta en bedömning av om det finns behov av rättslig hjälp för den enskilde. Vid denna behovsprövning ska brottets svårhet och den tilltalades personliga förhållanden beaktas. Det ska också vägas in vilken typ av utredningsåtgärd som kan komma att vidtas i den återupptagna förundersökningen. Förnyade förhör torde ofta fordra biträde, medan t.ex. en kompletterande teknisk undersökning i regel inte gör det.

Någon särskild reglering om offentlig försvarare för unga tilltalade krävs inte enligt utredningens mening. Det ska dock finnas utrymme att inom ramen för den nya bestämmelsen beakta att den tilltalade har låg ålder.

Genomförande och konsekvenser

Utredningens förslag bör kunna träda ikraft den 1 april 2011.

I vart fall under en övergångsperiod kommer förslagen att innebära vissa mindre kostnadsökningar för Åklagarmyndigheten och domstolarna

till följd av en större ärendehantering i samband med resningsförfarandet. Bilaga 1
Därutöver tillkommer marginellt ökade kostnader för staten i form av
ersättningar för rättsligt bistånd.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken dels att 21 kap. 4 § och 23 kap. 5 § ska ha följande lydelse, dels att det ska införas tre nya paragrafer, 21 kap. 3 b § samt 58 kap. 6 a och b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21**3 b §**

När en fråga om resning kommit upp ska, om det finns behov av det, offentlig försvarare förordnas om

- 1. en förundersökning återupptagits enligt 58 kap. 6 a §,*
- 2. det finns förutsättningar att återuppta en förundersökning enligt samma paragraf, eller*
- 3. det med hänsyn till omständigheterna i övrigt finns synnerliga skäl.*

Vid bedömningen av om det finns behov av offentlig försvarare ska brottets svårhet och den tilltalades personliga förhållanden beaktas samt vilka utredningsåtgärder som ska vidtas.

4 §

Offentlig försvarare förordnas av rätten; har rätten skilt saken från sig, äge den, till dess talan av den misstänkte fullföljts eller tiden för sådan talan utgått, förordna försvarare att biträda honom i högre rätt.

Offentlig försvarare förordnas av rätten. Efter det att rätten har meddelat dom eller slutligt beslut får den, till dess den misstänkte har överklagat avgörandet eller tiden för överklagande har gått ut, förordna försvarare att biträda den misstänkte i högre rätt.

När en fråga om resning kommit upp, fattas beslut rörande offentlig försvarare av den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket är behörig att pröva ansökan om resning.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare skall upptagas,

Fråga om förordnande av offentlig försvarare ska tas upp

då framställning därom göres eller rätten eljest finner anledning därtill.

när det görs framställning om det eller rätten annars finner anledning till det.

Bilaga 2

23

5 §

Skall enligt 21 kap. 3 a § offentlig försvarare utses för den misstänkte, åligger det undersökningsledaren att göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren skall också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebitråde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant bitråde.

Ska enligt 21 kap. 3 a § offentlig försvarare utses för den misstänkte, ska undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren ska också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebitråde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant bitråde.

När en fråga om resning kommit upp, ska första stycket tillämpas på motsvarande sätt. Om det inte pågår någon förundersökning ska anmälan göras av åklagare.

58

6 a §

Åklagaren ska återuppta en förundersökning om det i en ansökan om resning åberopas eller det på annat sätt kommer fram omständighet eller bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset kan utgöra grund för resning. Förundersökningen ska dock återupptas endast om det finns behov av utredningsåtgärder.

Om förundersökningen angående brottet inte är avslutad ska åklagaren, under de förutsättningar som anges i första stycket, i stället besluta att förundersökningen ska avse även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

6 b §

I ett ärende om resning får rätten förelägga åklagaren att vidta viss utredningsåtgärd, om förutsättningar finns enligt 6 a § att återuppta förundersökningen.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.
 2. Om ett rättshjälpsbiträde före ikraftträdandet utsetts för en tidigare tilltalad i ett ärende om resning, ska bestämmelserna i rättshjälpslagen gälla.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

24 §

För en misstänkt som inte fyllt arton år *skall* offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare *skall* förordnas, *skall* undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten.

För en misstänkt som inte fyllt arton år *ska* offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han *eller hon* saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare *ska* förordnas, *ska* undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten.

När en fråga om resning kommit upp, gäller vad som föreskrivs i 21 kap. 3 b § och 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

Härigenom föreskrivs att 1 och 7 §§ lagen (1988:609) om målsägandebitråde ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

När förundersökning har inletts *skall* ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebitråde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

När en fråga om resning kommit upp, ska målsägandebitråde förordnas om det finns skäl enligt första stycket.

7 §

Beslut i frågor som avses i denna lag fattas av rätten. I de fall som avses i 6 § får dock målsägandebiträdet själv besluta om utredning i samma utsträckning som enligt 17 § rättshjälpslagen (1996:1619) gäller för biträde vid rättshjälp.

När en fråga om resning kommit upp, fattas beslut enligt denna lag av den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken är behörig att pröva ansökan om resning.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

Förslag till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn ska införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §

När en fråga om resning kommit upp, ska särskild företrädare för barn förordnas om det finns skäl enligt 1 eller 2 §.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

Remissinstanser vid remiss av betänkandet Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde (SOU 2009:98)

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Högsta domstolens ledamöter, Svea hovrätt, Hovrätten för Övre Norrland, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Rättshjälpsnämnden, Rättshjälpsmyndigheten, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsoffermyndigheten, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund och Brottsofferjourernas Riksförbund.

Sveriges domareförbund, Civil Rights Defenders, Centrum för rättvisa och Kriminellas Revansch i Samhället har inbjudits att lämna synpunkter men har avstått från att yttra sig.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att det i rättegångsbalken ska införas en ny paragraf, 58 kap. 8 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

58 kap.

8 a §

Har en offentlig försvarare förordnats enligt 21 kap. 3 b § och ges inte någon resningsansökan in till domstol, får den tidigare tilltalade åläggas att ersätta staten för vad som betalats av allmänna medel i ersättning till försvararen.

Har en åtgärd som avses i 6 a § vidtagits i syfte att utreda om det finns grund för resning till men för den tidigare tilltalade och ges inte någon resningsansökan in till domstol, får den tidigare tilltalade tillerkännas ersättning av allmänna medel för sådana skäliga kostnader som avses i 31 kap. 2 §.

Frågan om ersättning för kostnader enligt första och andra stycket prövas av den domstol som enligt 4 § första stycket är behörig att pröva resningsansökan.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2012.

Härigenom föreskrivs att 1 och 8 §§ lagen (1988:609) om målsägandebitråde ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

När förundersökning har inletts skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

När *en* förundersökning har inletts *eller återupptagits* ska ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebitråde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

8 §

Bestämmelserna i 31 kap. rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller annan att till staten återbetala kostnader för försvarare som enligt rättens beslut har betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader för målsägandebitråde. I mål där målsägandebiträdets uppgifter kvarstår enligt 3 § andra stycket gäller beträffande dessa kostnader bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om ansvar för motparts rättegångskostnader.

Bestämmelserna i 31 kap. *samt 58 kap. 8 och 8 a §§* rättegångsbalken om skyldighet för den tilltalade eller annan att till staten återbetala kostnader för försvarare som enligt rättens beslut har betalats av allmänna medel gäller även i fråga om kostnader för målsägandebitråde. I mål där målsägandebiträdets uppgifter kvarstår enligt 3 § andra stycket gäller beträffande dessa kostnader bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken om ansvar för motparts rättegångskostnader.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2012.

Härigenom föreskrivs att 1 och 4 §§ lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

När det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år, skall en särskild företrädare förordnas för barnet om

1. en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet, eller

2. det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt.

En särskild företrädare skall inte förordnas om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller annars särskilda skäl talar mot det.

När en förundersökning har inletts eller återupptagits beträffande ett brott som kan föranleda fängelse och har begåtts mot någon som är under 18 år, ska en särskild företrädare förordnas för barnet om

1. en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet, eller

2. det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt.

En särskild företrädare ska inte förordnas om det med hänsyn till barnet är obehövligt eller annars särskilda skäl talar mot det.

4 §

En ansökan om förordnande enligt 1 eller 2 § görs av åklagaren hos tingsrätten.

Har en förundersökning återupptagits enligt 58 kap. 6 a § första stycket rättegångsbalken ska ansökan göras hos den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken är behörig att pröva ansökan om resning.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2012.

Remissinstanser vid remiss av kompletterande promemoria angående resningsförfarandet i brottmål

Efter remiss har yttranden över den kompletterande remissen avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Justitiekanslern, Domstolsverket, Rättshjälpsmyndigheten, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Sveriges advokatsamfund.

Högsta domstolens ledamöter har avstått från att yttra sig.